

**Rom**  
**o**  
**Sansandek Pol mar tonan uliq**  
**Rom-ub lahta**  
**Gamuk ameb lehaqta**

Uliq Rom in kantri Italiy ago uliq danmeh diqta. Teq Pol le Yesus ago on mataw uliq nabta na nenaq osad Yesus awagamun dimunta gibilen kemnan haqad in gimen sansandek ka mar ton nag (Rom 1.15). In anad am, Ya le Rom nenaq oseq teq ya eraqeq kantri Spen-ib Yesus awagamun dimunta bilaqnan lehsa Rom matawta na ilumsiheq iqemid ya tilehdaiq ham (Rom 15.24). Nazaq iyan in aholyon dante wastitayad in naga gamukin diq bilaqad luwaqta na in Rom mataw gibilen kemnan haqad in gimen sansandek ka mar tonta.

Pol kazaq bilam, Juda on mataw teq on mataw en ta asor Juda a haiqta na bunmo inaqmo in daq meqinta ahagenib giqirquran ossa God in ginan agem meqniyaqta ham. Teq mataw in gigo zawayib og ka ago gunun araq muzineq God ameb gihol dimniy daqayta na haiqqam ham. Nazaq iyan God in ginan anad meqniysa in gihureqid in ago hib ta bolnan haqad in gimen dante araq dimunta samanmo tiqem nag ham. Eman on mataw Yesus Kraiss anan helmo haqsa God in ginan mat titnonta haqad in giwaqim nenaq osaqta ham. Ad Pol bilam, I Kraiss aholib soqotim inaq ossa God ago Bugaw Dimunta zaway igad

dan giqisihunsa i lehauq ham. Lehsa nagah araq diq i gidanin qwaydaqta haiq iysa i le God ago os dimunta ahiqiy haiqta na tuwaqam ham.

Teq nagah araq ayahta in anan bilamta na kazaq. Juda on mataw muran Kraiss gileh ugim os-ayta ham. Ossa God in on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan giqeman in ago maror aduganib tubolay ham. Teq abeb God in Juda on mataw na giqemid in ginad buliyeq Kraiss anan helmo haqad in God ago dauh giduganib le tugwahtiq daqaymo ham.

Gamuk na tihiqiyann Pol ago gamuk abebtanta nab in on mataw Kraiss anan helmo haqayta na gigo luw os anan bilamta. In bilam, On mataw Yesus ago nan huritayta na in ago gamuk bunmo muzinad in an anan ginad bilaqsa an alowan tonad os daqay ham. Haqad gamuk na abeb in kabiy emnan anad usta na ago bilaqim teq in Rom on mataw na ago zeq dimun nag.

## **I God anan helmo haqauqta naqmo i giqeman i God ameb on mataw titnonta iyim osauq**

*Pol in Aposel akabiyann emaqta na ago ananin tut*

<sup>1</sup> Yaqmo Pol, ya Kraiss Yesus ago kabibiy mat araq. Inmo ililewunan ya Aposel gwahtiyta. Teq in on mataw gimen dante amta agamukan dimunta na ya bilaqdaiq haqad in ya itowun eman ya God ago gamuk naqmo bilaqgo iyim osaiqta.

<sup>2</sup> Kwaziqmo God gamuk dimunta na eman ago nantut ginadib bolsa in God ago mar tawonta nab mar toniyta. Mar tonan God hel diqmo bilamta nazaqmo tugwahtim. <sup>3</sup> Gamuk dimunta na in God atatinmo anan bilamta. Teq God atatin na King Devit asenlul giduganib gwahtiqim in mat diq iyta. <sup>4</sup> Iyim in moqim hodhodab ta eraqan daq azawayin inaqta na amalib in ahol alulin in God-mo Atatin Diqta na ulal tiqiy. Na i gigo Iyahta Yesus Krais-mo. <sup>5</sup> Teq ya Yesus Krais anan helmo haqan God agem dimunta yagad Aposel akabiyen ya ibenab amta. In anad ya kabiy na emsa on mataw en bunmo gilikmanib kabemmo God anad muzinad Yesus anan helmo haqsa Yesus abin ayahmo diq iydaq haqad in ya iwaqim kabiy nab iqamta. <sup>6</sup> An teq on mataw na gilikmanib God in ne inaqmo gililewunan ne Yesus Krais ago on mataw tiqiyimo.

<sup>7</sup> Ne God ago on mataw uliq Rom-ub osayta na ya ne gimen sansandek ka mar tonim eman leh negaq. God ne ginan anad bilaqsa gililewunan ne in ago tawonta iyim osayta.

I Gimam God teq Iyahta Yesus Krais inaq in gigem dimunta negad ne gigem emid midememmo usan.

### *Pol le Rom gibiygo haqad anad am*

<sup>8</sup> Danmeh diq ya kazaq gibilendaiq, Ne ginad God anan helmo haqayta na awaz meqin diq iysa og saw bunmo mataw in ne ginan nazaq bilaqayta haqdaiq. Nazaq iysa iyan ya igo God inaq gamuk emad ya Yesus Krais abinib ne bunmo gimen in esey ugaiqta. <sup>9-10</sup> Ya God ago kabibiy

mat iyim ya in atatin Yesus awagamun dimunta akabiyān emad ya kabiy na ihol bunmo ugaiqta. God ya ibiysa ya helmo bilaqaiq. Tutimmo ya ne ginadin emad ne gimen God bulonaiqta. Bulonad sirisirimo ya susumun ugaiq, Ni ninad bilaqid teq ni yaqyon dan wastitayid ya Rom gigo hib lehiq haqaiq. <sup>11</sup> Na ezaqgo ya iholib naw usaqta ka amalib ya ne giwitan gilumsihid ne zaway iyeq tur daqay haqad ya ne gigo hib lehnān inad diq bilaqaqta. <sup>12</sup> Teq ya inad kazaq usaqmo. Ya ne gigo hib lehid ne ginad helta na ya ilumsihsa ta ya inad helta na ne tigilumsihdaqmo haqaiq. I nazaq an ulumsihad teq i bunmo ginad God anan helmo haqauqta na awaz meqniysa i gigem zaway tiqiyaq haqaiq.

<sup>13</sup> Ya imaqbaban, ya gamuk ka gibilensa ne huritiy. Yaqgo kabiy in on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan bunmo gigo hib anon tiqamta. Ad ya inad yaqgo kabiy anon asor ne gigo hib usdaqmo haqad ya ime kabemmo ne gigo hib lehnān inad emyaiqta. Teq haiq, daq hares gwahitiqad ya idanin qwayyaq. <sup>14</sup> Teq God ayahmo ilumsihta na amenin ya emad ya nazaqmo on mataw bunmo God ago gamuk dimunta amalib gilumsihaiqtamo. Gilumsihad ya on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan bunmo, Grik mataw teq mataw yabyabta inaqmo God ago gamuk gibilenaiqta. Mataw na asor ginad inaqta teq asor ginad a hi emayta. Teq ya na ago a hi bilaqad ya mataw na bunmo God ago gamuk negaiqta. <sup>15</sup> Nazaq iyan ya uliq Rom-ub nab leheq ne inaqmo Yesus awagamun dimunta gibilennan ya iqutil diq eraqaqta.

*Yesus awagamun dimunta na in God ago zawayta*

<sup>16</sup> Yesus awagamun dimunta naqmo in God ago zaway awaz meqinta in amalib on mataw gilumsihim giwaqim ban dimuntab giqemaqta. Nazaq iyan ya Yesus awagamun dimunta na bilaqad imebay a hi woqaqta. Wagam na Juda on mataw gimen danmeb gwahtiqim teq in ta on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan inaqmo gimen gwahtimtamo. <sup>17</sup> God on mataw giqeman titnonta iyayta na adan Yesus awagamun nabmo ulal iyim usaqta. Na in kazaq. I God anan helmo haqauqta naqmo amomo i giqeman i God ameb on mataw titnonta iyauqta. God ago marib gamuk nazaqmo bilaqan usaqta. Gamuk na bilam,

On mataw God agez anan helmo haqan in ginan titnonta hamta naqmo in God inaq dimunmo tuqos daqayta ham. *Habakuk 2.4*

*On mataw bunmo God gileh ugayta*

<sup>18</sup> On mataw og kabta bunmo God gileh ugad in gigo daq meqinta amalib gamuk helta bayan woqaqta. Woqsa God Heven-ib osad mataw na ginan aqem meqniysa in gigo daq meqinta nagan amenin ulalabmo negaqta. <sup>19</sup> Na ezaqgo God in mat ezaq diqta na ago in on mataw bunmo giqisihunsa ahol waqayta. <sup>20</sup> Ad kwaziqmo in og kab nagah bunmo giqamta nabmo iyim bo muran kam kabmo on mataw in nagah God giqamta nagan ahol waqayta. Ahol waqsa nagah naqmo in God ulilemim osaqta na eman gimeb ulal tiqiyaq. Ulal iysa in God ago zaway tutimmo

usaqta na ahol waqad in God ulilib osad nagah bunmo giwamuzaqta na ago ginad em hasayta. Nazaq iyan mat araq bilaqdaq, Ya God ago a hi hurit haqdaqta na haiqmo diq.

<sup>21</sup> On mataw God ago tuhuritayta teq in abin wazinad esey a hi ugayta. In daq samanta kabemmo diq anadin emad ginad agadan iysa in romriqab os nog iyad daq helta a hi loyin kemayta. <sup>22</sup> In bilaqay, I gimaqbel inaq haqayta. Teq haiq. In ginad ayemyemqan iyim osayta. <sup>23</sup> God abin ayah diqta inaq iyim in kuluwa-kuluwmo osaqta. Ta teq on mataw God gileh ugad abanab in nagah osim moqayta gidulan giqemayta. Giqemad in mat adulan teq ah adulan teq karuw amo amo gidulan teq nagah ahulinaqta nagan gidulan naqmo giyon lotu emayta.

### *On mataw daq amo amo meqinta emayta*

<sup>24</sup> On mataw daq meqinta nazaq emsa God in giholib hiqiyin in ginad meqinta gigemab usaqta na muzinad daq anumlan inaqta emayta. Emad in an mebay ugad an meqin tonayta. <sup>25</sup> God nagah bunmo giqeman gwahtiqiyta. Hel diqtaqmo in abin ayahta na nazaqmo kuluwa-kuluwmo tuqusdaqta. Ta teq on mataw gamuk helta nawa God anan bilamta na hulosan ussa abanab in gamuk katiyta waqim muzinayta. Muzinad in mat nagah bunmo giqamta na gileh ugad in ago nagah in giqamta naqmo giwazinad gibin iluwayta.

<sup>26</sup> In nazaq emsa iyan God gileh negan in gihol eraqsa daq amebay inaqta naqmo emad osayta. In gigo on an waq adan dimunta na huload in

daq hi emnanta emayta. <sup>27</sup> Ad mataw nazaqmo in aw waqeq inaq wastitayeqmo osgo adan na hulosad in gimo an ahol waqad gihol eraqaqta. Gihol eraqsa mat in matmo inaq daq amebay inaqta emayta. Emsa daq meqinta na in gimo giholib anon emsa in amenin meqinta waqayta.

<sup>28</sup> On mataw God gileh ugad abin a hi iluwsa God gihulosan in gimo ginad samanta naqmo muzinad daq hi emnanta emad luwayta. <sup>29</sup> Luwad in giholib daq meqinta naqmo ame gwalim ussa in an meqin tonayta teq in nagah utetayta teq in an bab ugayta teq in mat ago nagah kabemmota anan gigem meqniyayta teq in mataw ginol emayta teq in an mugayta teq in katiyayta teq in mataw gimeqin tonayta teq in an agilehunan bilaqayta. <sup>30</sup> Teq in mataw gibilawunayta teq in gigem meqinta God ugayta teq in mataw haresmo ginolayta teq in igmo ag haqayta teq in gimo gihol abin wazan eraqaqta teq in ginadibmo daq meqinta haresmo muturta eman gwahtiqaqta teq in ginenmaman giqez oth-asayta. <sup>31</sup> Teq in ginad hi emta adan emayta teq in nan bilaqad adan a hi emayta teq in an anan ginad a hi bilaqaqta teq in mataw ginan ginad a hi meqniyayta. <sup>32</sup> On mataw God gunun amta na ago tuhuritayta. Gunun na bilam, Mataw nawa daq meqinta nazaq emayta na tumoq bug daqay ham. Ta teq in gunun na a hi rabunad daq meqinta nagan emmo emayta. Emad in mataw ta asor daq meqmeqinta na emsa gibiyad in esey haqad gisen baysihayta.

## 2

### *God hazizir titnonimmo emaqta*

<sup>1</sup> Nazaq iyan ni nog ni mat araq ago daq ulum kemad anan meqin haqaqta na ni ninmo nihol adanin qwayaq. Na ezaqgo, in daq am nogmo ni emaqtamo. Nazaq iyan ni mat na ago daq ulum kemim amalib nan emad ni niholyon bilaqaqta. <sup>2</sup> God in on mataw daq meqinta emayta na bunmo anononmo gilum kemad in gigo daq ahunibmo amenin negaqta. Na i bunmo tuhuritta. <sup>3</sup> Ta teq ni mataw daq meqinta emay na gilum kemad ginan meqin haqad teq ni daq meqinta nagan emaqtamo. Ni ninad ezaq emaq? God ningo daq meqinta na ulum kemeq amenin nignan tonsa ni aban emeq tukdaq haqad ni ninad emaq e? Na haiqgam. <sup>4</sup> Ni ninad em. God nilowan diq tonad in sisaqmo nibaq tunim osaqta. Osad in ningo daq meqinta amenin hidmo a hi emaqta. Ni God ago daq dimun diqta na ahol waqsa in nagh amikta iyaq e? God anad ni ninad buliyeq ningo daq meqinta gileh ugdaq haqad in nazaq nilowan tonaqta. Na ago ni ninad a hi emaq e? <sup>5</sup> Ni nigem soqotim ussa ninad a hi buliysa God ago agem meqniy asor ayahmo ni nibinib eman in ni nibaq tunim nawa usaqta. Abeb God agem meqniysa daq meqinta bunmo amenin emdaqta akaman nab teq in ningo daq anononmo ulum kemim ninyon tibilaqan usta na ulal iysa ni in ago faq tuwaqdaq.

<sup>6</sup> Kam nab God in on mataw bunmo gigo daq ahunibmo amenin tinegdaq. <sup>7</sup> On mataw asor gibin dimunta waqeq God inaq kayeqmo tuteqmo



osnan haqad in daq dimunta emad gituw a hi hiqiyaqta. God teq on mataw naqanta giwazinad ago os ahiqiy haiqta na tineгдаq. <sup>8</sup> Ari on mataw asor in gimo gihol anadin emad in gamuk helta na gileh ugad daq meqintaqmo muzinayta. God teq on mataw naqanta ginan agem meqniysa atoranmo tigimeqin tondaq. <sup>9</sup> Gimeqin tonad in on mataw daq meqinta emayta na bunmo afaqan aseseqta teq santitiy ayah diqmo tineгдаq. Negsa Juda mataw in giyonta na danmeb waqsa ta on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan bunmo in giyonta na tuwaq daqaymo. <sup>10</sup> Ad nazaqmo God in on mataw daq dimunta emayta na bunmo agem dimunta negad in giwazinad gibin dimunta tineгдаq. Negsa Juda mataw in giyonta na danmeb waqsa ta on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan in giyonta na tuwaq daqaymo. <sup>11</sup> Na ezaqgo God in on mataw en araqqmo gigo a hi lehaqta.

<sup>12</sup> Mataw God ago maror Moses bilamta na asan ban osad daq meqinta emayta na in maror na haiqmo oseq tihiqiy daqayta. Sa mataw God ago maror na ahaqenib osad daq meqinta emiyta na, maror naqmo in gigo daq meqinta ulum kemid in amenin tuwaq daqay. <sup>13</sup> Na ezaqgo on mataw God ago maror gidekmo huritayta na in God ameb titnonta a hi iy daqay. Haiqqam. On mataw maror na huritim ago gunun muzin bugayta naqmo teq God in ginan titnonta tihaqdaq. <sup>14</sup> Mataw en ta asor Juda a haiqta nagan bunmo in God ago maror Moses bilamta na a hi waqiyta. Teq in gihol loyinat ginadibmo maror na ago gunun muzinayta. In God ago maror

na a hi waqiyta teq in gimo gisesan gigo maror aduganib God ago gunun ussa in gigo maror na bilaqne God ago maror Juda gigo hib usaqta na nogmo. <sup>15</sup> Mataw na daq emad gihol loyin kemayta. Loyin kemad kam asor in gigem afaqan iysa kam asor in gigem dimunmo iyaqta. In nazaq emsa God ago maror agamukan mataw na gigemab mar tonan usaqta na ulal tiqiyaq. <sup>16</sup> Nazaq iyan abeb God mataw bunmo gigo daq gigemab ulilemim usaqta na gilum kemsataw na gigo gunun naqmo in giyon bilaqid in gigo daq amenin tuwaq daqay. Kam nab God in Yesus Kraisa abenab mataw gilum kemgo akabiyan na emid inmo tiqemdaqta. Ya Yesus awagamun bilaqaiqta na nazaq lehaqta.

*Juda mataw ginad emay, God ago maror Moses bilamta naqmo teq i gilumsihdaq haqayta*

<sup>17</sup> Ari mat ni bilaqay, Ya Juda matta haqay. God hazizir ayahta emdaqta akamnib nab teq in ago maror Moses bilamta naqmo tiqilumsihdaq haqay. Teq ni nihol abin iluwad bilaqay, Yaqmo God ago dauhibta haqay. <sup>18</sup> Ad ya God ago anad tuhurit kema haqay. Ya God ago maror na asuleqin tuwaq bugim ya God ago daq helta na ago inad tiqem hasta haqay. <sup>19</sup> Haqad ni ninad emaq, Ya mataw gime haiqta dan giqisihunaiqta haqay. Giqisihunad ya bilaqne mataw romriqab osayta na gigo saw anuwan nog osaiqta haqay. <sup>20</sup> Ya mataw ginad haiqta giwastitayan in ginad tiqem hasay haqay. Teq ya onmin amikmikta suleq negaiqta haqay. Haqad ni ninad emaq, I Juda on mataw God ago maror waqan maror na

amuganib ginad dimunta alulin teq gamuk helta alulin giqus bugaқта haqaq.

<sup>21</sup> Ari ya kazaq diq nibilendaiq. Ni on mataw asor suleq negad ta ninmo nihol suleq a hi ugaq e? Ni bilaqaq, On mataw hi rin toniy haqad teq ninmo towa a hi rin tonaqta ye? <sup>22</sup> Ad ni bilaqaq, On mataw an tuwaqiyta na in an alulib hureqeq inaq hi usiy haqad teq ninmo towa nazaq a hi emaqta ye? Ni god katiyta ginan ninad a hi bilaqad teq ni towa mataw en ta asor God abin a hi huritiyta na gigo lotu abitnib nagah rin tonim a hi wazayta ye? <sup>23</sup> Ni nihol abin iluwad bilaqaq, Ya God ago maror Moses bilamta na tuhurit haqaqta. Teq ninmo towa maror na ago gunun itiyonad ningo daq meqinta na amalib God abin wazan a hi woqaqta ye? <sup>24</sup> God ago marib gamuk araқ bilamta kazaq ni a hi emaqta ye? Gamuk na bilam,

Negmo daq meqinta emsa iyan on mataw en ta asor na ne gibiyad in God bilawunad abin bayan woqaqta ham. *Aisaya 52.5*

### *Gihol abatan asan urotayta na ago alulin diq*

<sup>25</sup> Ni nihol abatan asan uroteq God ago maror Moses bilamta na muzin bugsa teq ni nisan urotta na tinilumsihdaq. Ari ni nisan urotim teq ni maror na ago gunun itiyonad luwad na ni bilaqne mat asan a hi urotta nog iyaq. <sup>26</sup> Ad nazaqmo mat asan a hi urotad teq in God ago maror aduganib daq titnonta usaqta na muzinad, mat na bilaqne mat asan urotta nog iyaq. <sup>27</sup> Ne Juda mataw nagah giger God ago maror Moses mar tonta na teq gisan urot ago adanta

na ne wazayta. Teq ne maror na ago gunun itiyonayta. Nazaq iyan mataw gisan a hi urotad God ago maror muzinayta na in eraqeq ne Juda gigo daq meqinta nagan ginan ulalabmo tibilaq daqay. <sup>28</sup> Na ezaqgo, Juda matmo diqta abin na in gisango naghah a haiqta. Ad gisan urot adan diq na in giholmo ago a hi bilaqaqtamo. Haiqgam. <sup>29</sup> Juda matmo diqta abin na in mat agemab teq anadib usaqta. Ad gisan urotmo diq adan na in mat agemab gwahtiqaqta. Nazaq iyan mataw gisanmo wastitayim in Juda gisenlul a hi iyayta. Haiqgam. God ago Bugaw Dimunta inmo mat eman in abin Juda matmo diqta na inaq iyim osaqta. Mat nazaqta in mataw gigo hib ahol abin a hi waqaqta. Haiqgam. In God-mo ago hib abin dimunta na waqaqta.

### 3

#### *Daq meqinta in daq dimunta bayid a hi woqdaq*

<sup>1</sup> Ari nazaq iysa iyan Juda on mataw ezaq tonim in mataw en bunmo giquriyamim danmeb iyim osayta? Teq gisan urot adan na in Juda mataw giqeman gibin ezaq diq usaqta? <sup>2</sup> Mataw! Juda on mataw in naghah bunmo gigo hib on mataw en bunmo giquriyam bugim osayta. Ameb diqta na in kazaq. God in ago gamuk negan in gimo wamuzayta. <sup>3</sup> Helmo Juda asor gamuk na anan helmo a hi haqayta. Teq i ezaq haqam? Juda mataw na God ago gamuk a hi muzinsa God in ago gamuk na a hi muzindaqmo haqam e? <sup>4</sup> Haiq kidik! Mataw bunmo katiysa God teq nazaq a hi emdaq. In daq helta tumuzin tutdaq. God

ago marib gamuk araq bilamta nazaq. Gamuk na bilam,

God ham ni on mataw gilum kemim ginan hel diqtaqmo bilaqta ham. Sa mataw ni nilum kemad nimalib nan emsa ni in giqez na wazid woqsa ningo gamuk helta naqmo tuqus tutdaq ham. *Buk Song 51.4*

<sup>5-6</sup> Ari teq ezaq? I gigo daq meqinta in God ago daq titnonta emid ulal iysa ta i ezaq haqam? I bilaqam, God i ginan agem meqniysa faq igaqta na in daq titnonta a haiq haqam e? Haiq kidik! Gamuk nawa na in mataw og kabta gigo ginadta. God daq meqinta a hi emaqta. In daq meqinta emad ezaq teq in on mataw bunmo gigo daq tuqulum kem nag? <sup>7</sup> Teq luweq mat araq bilaqdaq, Mataw gigo daq katiyta naqmo in God ago gamuk helta eman ulal iysa God abin ayahmo diq iyaqta haqdaq. Nazaq iyan ta doq ton in mataw na ginan meqinta haqad in giyon bilaqan in ameb timeqniyim osayta haqdaq? <sup>8</sup> Gamuk nawa na bilaqne gamuk ta araq meqinta mataw bilaqayta kazaq nog. In bilaqay, I daq meqinta emuq haqayta. I daq meqinta emsa God ago daq dimunta ulal iy hasaq haqayta. Mataw asor gamuk nawa na igmo giqezab emad in i gibin meqin diq tonayta. Teq in nazaq i gibin meqin tonim in giholyon dante eman God in giyon bilaqan in timeqniyim osayta.

*Mat araq daq dimunta emad osaqta haiqgam*

<sup>9</sup> Ari teq ezaq? I Juda on matawta, i on mataw en bunmo giquriyamim God ameb dimunmo osauq e? Hikidik. Ya teko tibilay. Daq meqinta in Juda mataw teq mataw en ta asor Juda a

haiqta nagan bunmo nenaqmo tigiwaleq ton bug hay. <sup>10</sup> Teq God ago marib gamuk araq nazaq bilammo. Gamuk na bilam,

Mat araq daq dimunta emaqta haiq ham. <sup>11</sup> Teq mat araq anad em hasaqta haiqmo ham. Mat araq diq anadibmo God a hi nagunaq ham. <sup>12</sup> Bunmo dan titnonta tuhulosiyta ham. Bunmo araqibmo mataw meqin diqta iyim osayta ham. In gigo araq diq daq dimunta emad osaqta na haiqqam ham. Haiqmo diq ham. *Buk Song 14.1-3*

<sup>13</sup> In gitenmos bilaqne hodhod aqez hasan ussa alilihan ahuran gwahtiqaqta nazaq nog ham. *Buk Song 5.9*

Teq in giqezab gamuk katiyta kabemmo gwah-tiqaqta ham. In giteb nan meqin diqta gwahtiqaqta ham, bilaqne nagah ahulinaqta ago ate afan nog ham. *Buk Song 140.3*

<sup>14</sup> Teq in gitenmosib an kusluw ug agamukan teq nan meqinta ate gwalim usaqta ham. *Buk Song 10.7*

<sup>15</sup> In mat araq wol emid moqgo ginadnad a hi emayta ham. <sup>16</sup> Teq in leh bolad luwad in on mataw afaqan negad gimeqin diq tonayta ham. <sup>17</sup> In mataw nenaq zib alowab osgo a hi huritayta ham. *Aisaya 59.7-8*

<sup>18</sup> Ad in God anan asit a hi rabayta ham. *Buk Song 36.1*

<sup>19</sup> God ago maror Moses bilamta na in on mataw maror na ahaqenib osayta naqmo gibile-naqta. Na i bunmo tuhuritta. Nazaq iyan i Juda

on mataw teq on mataw og saw bunmo inaqmo i bunmo God ameb i gigo afaqan inaq iyim i gihol adanin qwayamta dan haiqqam. <sup>20</sup> Mat araq diq God ago maror agununin muzin bugeq in ameb mat titnonta iydaqta na haiqqam. Na ezaqgo on mataw bunmo maror na ago gunun itiyonsa in gigo daq meqinta ulal tiqiy bugaqta.

*Mat Yesus Krai anan helmo haqayta naqmo abin God ameb titnonim usaqta*

<sup>21</sup> Teq muran God i ginan on mataw titnonta haqdaqta adanteqin araq ulalabmo tugwahtim. Dante na God ago maror Moses bilamta nab a hi lahta. Ta teq God ago maror kwaziqta na teq God ago nantut gamuk bilaqiyta na inaq giduganib dante muturta na agamukan usaqta. <sup>22</sup> Dante na in kazaq. God in on mataw Yesus Krai anan helmo haqayta na bun diqmo ginan on mataw titnonta tihaqayta. Ad in on mataw asormo gigo a hi lehaqta. <sup>23</sup> Na ezaqgo on mataw bunmo daq meqinta emim in God ago uliqab inaq osgo gibin timeqniyim usaqta. <sup>24</sup> Ta teq Krai Yesus in on mataw gigo daq meqinta na amenin tizay bug. Zay bugan muran mat aw nog in Yesus anan helmo haqsa God agem dimunta samanmo naw nog negad in ginan on mataw titnonta haqayta. <sup>25</sup> Teq in on mataw bunmo gimen daq amulikmo emaqta na in emid ulal iydaq haqad in Yesus eman bolim in on mataw gimeb moqim anedan tamaz nog wazbalan wom. Woqan mat aw nog in anedan na anan helmo haqsa God in ginan agem a ta hi meqniyaqta. Daq alulin naqmo ago kwaziqmo Yesus a hi moqsa on mataw daq

meqinta emsa God ahol wasihad amenin a hi negyaq. <sup>26</sup> Teq muran kam kab Yesus tumoqan God daq amulik naqmo emad in on mataw Yesus anan helmo haqayta na ginan titnonta haqad in gigo daq meqinta na amenin a hi negaqtamo. In nazaq emad in on mataw bunmo gimen daq amulikmo emaqta na ulal tiqiy hasa in inaqmo mat titnonta iyaqtamo.

<sup>27</sup> Nazaq iyan nog teq inmo ahol abin iluwad bilaqdaq, Yaqmo igo zawayibmo God ameb mat titnonta iyim osaiqta haqdaq? Na haiqgam. Teq naga daqin diq i gidanin qwaysa i gihol abin nazaq a hi iluwamta? I God ago maror Moses bilamta muzinauqta ago adan naqmo i gidanin qwaysa i gibin a hi iluwam e? Haiqgam. I Yesus anan helmo haqgo adan naqmo i gihol abin iluwgo adanteqin qwayim usaqta. <sup>28</sup> Na ezaqgo mat God ago maror Moses bilamta na ago akabiyen a hi emad in Yesus anan helmo haqsamo God in anan mat titnonta haqaqta. Ya nazaqmo diq bilaqdaq.

<sup>29</sup> Teq ezaq? God in Juda gimomo gigo God daqag? Ad in towa mataw en ta asor Juda a haiqta nagan gigo God a haiq daqag? Haiqgam. In on mataw en bunmo gigo God-mo. <sup>30</sup> God amulikmoqmo osaqta. Sa mataw gihol abatan asan urotayta na in Yesus anan helmo haqsa God in ginan mataw titnonta haqaqta. Teq mataw gisan urotgo adan a hi muzinayta na in Yesus anan helmo haqsa God in ginan mataw titnonta haqaqtamo. <sup>31</sup> Teq luweq i ginad emam, Yesus anan helmo haqgo adan na in God ago maror Moses bilamta na eman samanta iyim usaqta



haqam. Haiq kidik! I gigo ginad helta naqmo in maror kwaziqta na asen baysihsa in awaz meqniyim usaqta.

## 4

### *God Abraham anan mat titnonta ham*

<sup>1</sup> Teq i Juda gises Abraham anan ezaq bilaqam? Abraham in God ago hib daq ezaqta ahol wam?

<sup>2</sup> Abraham kabiy daq dimdimunta emad abin titnonta waqeq in matawmo gigo hib abin iluw nagta. Teq in God ago hib abin a hi iluw nag. <sup>3</sup> Na ezaqgo God ago gamuk kazaq usaq.

Abraham God aqez anan helmo haqan God in anan mat titnonta ham. *Jenesis 15.6*

<sup>4</sup> I ginad emuq. Mat kabiy emaqta na in ago kabiy amenin samanmo naw nog a hi waqtaqta. Haiqqam. In naw na akabiyan emim teq waqtaqta. <sup>5</sup> Teq God in mataw daq meqinta emayta na ginad helta naqmo ahol waqim in gibin titnonta samanmo naw nog negaqta. Nazaq iyan mat kabiy araq a hi emad in God aqezmo anan helmo haqtaqta, God in mat naqantaqmo anan titnonta haqtaqta. <sup>6</sup> Teq Devit gamuk nazaqta bilammo. Devit anadib mat kabiy a hi emsamo God in anan mat titnonta samanmo haqtaqta naqmo in tidimniyim osaqta. <sup>7</sup> Na ago Devit kazaq bilam,

On mataw God in gigo daq meqinta walemad anadin a ta hi emaqta naqmo in tidimniyim osayta ham. God in mataw na gigo daq meqinta gisuhol bugim ahol a ta hi waqtaqta ham.

<sup>8</sup> Helmo ham, Iyahta in mat araq ago daq meqinta nulinad amenin a hi emsa mat naqmo tidimniy hasim osaqta ham. *Buk Song 32.1-2*

<sup>9</sup> Teq Devit in mataw gihol abatan asan urotayta naqmo ginan gamuk dimunta na bilam e? Ad in mataw gisan a hi urotayta na ginan a hi bilam e? Haiqqam. Teko ya tibilay, Abraham God aqez anan helmo haqanmo God in anan mat titnonta ham hay.

<sup>10</sup> Teq Abraham ezaq iyim ossa God in anan mat titnonta ham? In asan tuqurotan teq God in anan mat titnonta ham o haiq, in asan a hi urotsamo God in anan mat titnonta ham? In asan a hi urotsamo God in anan mat titnonta haqad tibilamta. <sup>11</sup> Bilaqim abeb teq in Abraham daq gisan urotayta na ugan in wam. Daq na in Abraham helmo haqim mat titnonta iyta na atowun nog in asanib usdaq haqad God in daq na uqta. Abraham asan a hi urotadmo in God anan helmo haqan God in anan mat titnonta ham. Daq na amalib Abraham in mataw gisan a hi urotad God anan helmo haqayta na gigo gises gibaqbaq tiqiy. Mataw naqanta God aqezmo anan helmo haqsa in ginan mataw titnonta haqaqta. <sup>12</sup> Teq Abraham in mataw gisan a hi urotayta na gimomo gigo gises gibaqbaq a haiq. Haiqqam. Mataw gisan urotayta na in Abraham asen muzad Abraham asan a hi urotadmo God anan helmo hamta nazaqmo in God anan helmo haqsa Abraham in mataw naqanta gigo gises gibaqbaq tiqiyaqtamo.

*God on mataw gidimun tonnan bilamta agamukan na in on mataw God anan helmo haqayta*

*naqmo gigota*

<sup>13</sup> Kwaziqmo God in Abraham og bunmo ugnan gamuk hel diqmo bulonta. Bulonan gamuk na Abraham asesan bunmo gigo hib lahtamo. Teq Abraham in God ago maror Moses bilamta na ahaqenib lehim tuqossa teq God in og agamukan uqta nazaq a haiq. Haiqgam. Abraham God anan helmo haqan God in anan mat titnonta tihaqim teq in gamuk na uqta. <sup>14</sup> Ari mataw God ago maror Moses bilamta muzinayta naqmo in God ago os dimunta waq daqayta iyid mataw God aqezmo anan helmo haqayta na in le daq samanta tiqiy nag. Ad God gamuk hel diqmo bilamta na anon araq a hi gwahtiq nagmo. <sup>15</sup> Na ezaqgo on mataw God ago maror Moses bilamta na ahaqenib osad gunun itiyonsa God in ginan agem meqniyaqta. Ari mataw samanmo maror haiqmo osad in gunun itiyonayta na ago afaqan a hi waqayta.

<sup>16</sup> I God ago maror Moses bilamta na ahaqenib iyim itiyonad afaqan waqauqta. Nazaq iyan i God aqezmo anan helmo haqauqta naqmo amomo i giqeman i in ameb titnonim osauqta. God anadibmo agem dimunta samanmo igad gidimun tonaqta. Daq alulin nazaq iysa iyan God in Abraham asesan gidimun tonnan gamuk hel diqmo bilamta na in Abraham anaynayniz bun diqmo gigo hib anon tiqemdaq. Gamuk na in mataw God ago maror Moses bilamta ahaqenib osayta na gimomo giyonta a haiq. Haiqgam. Gamuk na in on mataw ginad helta Abraham anad nogta na bunmo giyonta. Na ezaqgo Abraham in on mataw helmo haqayta na bunmo gigo gises

gibaqbaqta. <sup>17</sup> God ago marib gamuk araş nazaq bilaşan usaqta. Gamuk nab God in Abraham bulonim bilam,

Ya nişemid ni on mataw en kabemmo gises tişiydaş ham. *Jenesis 17.5*

God in mataw tumoşiyta gişeman kayeq ta iyayta teş in nagaş a hi usaqta anan bilaşsa in tugwah-tişaqta. Nazaş iyan Abraham God aşez na anan helmo haşan God in anan bilaşan in i bunmo gigo gises gibaqbaqta tişiy.

<sup>18-19</sup> Kam nab Abraham ago ulig 100 nazaş tişiyin in ahol azawayin tişiy bugta. Teş in awe nigniş amun a hi emyaştammo. Abraham nagaş na ahol waşyaşta teş in anad God anan helmo hamta na a hi woşad awaz meşnişim us. God tanabmo Abraham bulonim bilam,

Teş nişesan gidauhan kuluwmo diş tugwahtiq daşaq ham. *Jenesis 15.5*

Haşan Abraham in on mataw en kabemmo gigo gises gibaqbaş tişiydaş haşad in God anan helmo diş haşad amen emad anadnad a hi emyaş. <sup>20</sup> In anad emyaş, God ya idimun tonnan hel dişmo bilamta haşad in anad giger a hi emad in anad helta na a hi huloşyaş. Ad in anad helta naşmo ahol zaway uşsa in God abin tişiluwyaş. <sup>21</sup> Nazaş iyan in anad emyaş, God hel dişmo bilamta nazaşmo in tişemdaş haşyaş. <sup>22</sup> In nazaş God aşez anan helmo haşan God in anan mat titnonta ham.

<sup>23</sup> Teş Abraham amomo helmo haşan God anan mat titnonta hamta nazaş God ago marib a hi usaqta. Haişgam. <sup>24</sup> Gamuk na i on mataw God anan helmo haşauşta na bunmo gişen

usaqtamo. God in i gigo Iyahta Yesus hodhodab wazan ta eramta na ago i anan helmo haqsa in i ginan mataw titnonta haqaqta. <sup>25</sup> God i gigo daq meqinta walemnan haqad in Yesus waqim mataw gibenab eman in wol eman momta. Teq God i ginan on mataw titnonta haqnan haqad in Yesus hodhodab wazan ta eram.

## **I Yesus inaq moqim teq i inaq kayeqmo osauqta**

### 5

#### *God i ginan mataw titnonta haqaqta na alulin*

<sup>1</sup> Nazaq iyan i gigo Iyahta Yesus Krai i gilumsihan i in anan helmo haqan God i ginan titnonta tiham. Nazaq iyan i God inaq gigem amulikmo tiqiyim i inaq an gihar ugyauqta na tihiqiy. <sup>2</sup> Yesus Krai-mo i gimen dante wastitayan muran God agem dimunta igsa i giwaz meqniyim turauq. Ad i ginad emauq, God teq i giwaqid i in ago os dimunta nab le gwahtiqeq inaq dimunmo osamta haqauq. Haqad i in amen emad ginad dimniysa osauq. <sup>3</sup> Teq i naqmo amomo ago ginad a hi dimniyaq. Haiqgam. I afaqan sorad gihol titiyaqta na ago i ginad tidimniyaqmo. Na ezaqgo afaqan nazaqta na i giqeman i gigem awaz meqniysa gituw a hi hiqiyaqta. <sup>4</sup> Ad i gigem awaz timeqniysa i Yesus ago on matawmo diq tiqiyim i a ta hi woqauqta. I Yesus ago on mataw nazaq diqta tiqiyim osad in teq boleq i gilumsiheq ta giwaqdaqta na i anan helmo diq haqad i amen emad osauqta. <sup>5</sup> Teq i Yesus amen emim osad i samanmo a hi osauqta. Haiqgam. God in ago

Bugaw Dimunta igan in i giholib bolim ussa i God agem dimunta igaqta na i gigemabmo diq tiloyinauq.

<sup>6</sup> Na in kazaq. Igmo gihol ulumsihgo zaway hiqiyim ossa, kam God anad usta nabmo Kraiss in i on mataw daq meqinta emauqta na gimen tumom. <sup>7</sup> Ne ginad emiy. Nagaqgo mat araq in ta mat araq God ameb titnonim osaqta na ago ban waqeq amen moqdaqta? Na haiqqam. Ari mat araq in ago walmataw tuteqmo gidimun tonsa teq nabag mat ta araq in awaz meqniyeq mat dimunta na ago ban waqeq amen tumoqdaq daqag. <sup>8</sup> Ta teq God nazaq a hi amta. I bunmo daq meqinta emad ossa in Kraiss eman bolim i gimen tumomta. Moqan daq na amalib God i ginan anad bilaqtaqta na ulal iysa i ahol waq kemauqta. <sup>9</sup> Kraiss moqan anedan woqim i gigo daq meqinta tisuholan muran God i ginan on mataw titnonta tihaqag. Nazaq iyan abeb God in on mataw gileh ugayta na ginan agem meqniysa Kraiss i giwaqeq ban dimuntab giqemid i tidimniy haseq osamta. <sup>10</sup> Na ezaqgo, i God ababunmo diq iyim ossa kam nabmo in atatin moqim i gimen dante eman i God inaq an anobun tuwastitay. Teq in atatin na kayeq ta iyim osaqta. Nazaq iyan i muran God inaq an anobun tuwastitayim ossa abeb in atatin i gilumsiheq ta giwaqid i tidimniy haseqmo tuqosam. <sup>11</sup> Teq i abeb dimunmo osamta naqmo amomo anan i ginad a hi dimniyaq. Haiqqam. I gigo Iyahta Yesus Kraiss i gimen dante eman muran i God inaq an anobun tuwastitayim osad i God anan ginad tidimniyaqmo.

*Adam moq eman gwahtiqaan Yesus in os kayeq-mota eman gwahtim*

<sup>12</sup> Mat amulikmo God aqez othasan daq meqinta emgo adan og kab gwahtimta. Gwahtiqaan daq meqin emgo adan na in ta moq eman gwahtimtamo. Gwahtiqim moq in on mataw bunmo giwam. Na ezaqgo on mataw bunmo daq meqinta emiyta na ago iyan. <sup>13</sup> God ago maror Moses bilamta na a hi gwahtiqaamo daq meqin emgo adan og kab tuqusta. Teq God ago maror na haiq iysa God in mataw gigo daq meqinta nulinad amenin a hi emaqta. <sup>14</sup> Ta teq Adam ago kamub iyim bo Moses ago kamub nab moq in on mataw bunmo giwazan woq yaqayta. Mataw na Adam gunun itiyonta nazaq in a hi emiyta teq in bunmo moq bug yaqayta.

Ari Adam in mat abeb teq gwahtiqaqta na nog. <sup>15</sup> Ta teq Adam ago daq meqin in amta na in God ago naw in samanmo igaqta na nog a haiq. Hikidik. Mat amulik naqmo God aqez othasan on mataw kuluwmo moqiyta. Ari God agem dimunta on mataw negad in mat ta ara q amulikmo Yesus Kraismota eman tubol. Bolim in inaqmo agem dimunta negad in samanmo naw nog on mataw kabemmo ayahmo diq tigilumsihata. <sup>16</sup> Teq Adam ago daq meqin anon amta na in God samanmo naw nog i gilumsihata na nog a haiqmo. Mat aqenta na in God aqez othasad daq meqinta amulikmo eman on mataw bunmo timeqniyan God in gilum kemim giyon bilaqan in moq daqayta tiqiyim osayta. Ari God ago naw dimunta na in kazaq. Daq meqinta kuluwmo diq tugwahtiqaan teq God on mataw giqemid titnonta

iygo adanteqin na in samanmo naw nog eman gwahtimtamo.

<sup>17</sup> I ginad emuq. Mat amulikmo God aqez othasan moq in daq meqinta naqmo amalib gwah-tiqim in on mataw bunmo gigo danmebta iyim giwazan woq bugiyta. Ari Yesus Kraiss on mataw gilumsihim gimen dante amta na in moq ago zaway ayahmo uriyamta. Dante naqmo amalib God agem dimunta ayahmo on mataw negad gihin titnonta samanmo naw nog tinag. Negan on mataw na kayeqmo osad in nagah zawayta bunmo giquriyamim gigo danmebta tiqiyim osayta.

<sup>18</sup> Nazaq iysa iyan mat amulikmo God anad othasad daq meqin amta na amalib on mataw bunmo gihin meqniyan God in giyon bilaqan in God ago faq waqeq moq daqayta tiqiyim osayta. Ad nazaqmo mat amulikmo God anad muzinim daq dimunta eman on mataw in anan helmo haqayta na bunmo gihin titnonta tuwaqim in kayeqmo kuluwa-kuluwmo os daqayta tiqiyim osaytamo. <sup>19</sup> Mat amulikmo God aqez othasan daq na amalib on mataw kuluwmo timeqniyim in daq meqinta emayta tiqiyiyta. Ad nazaqmo mat amulikmo God aqez muzinan on mataw kuluwmo tidimniyeq titnonta tiqiy daqaytamo.

<sup>20</sup> Ari God ago maror Moses bilamta na abeb gwahtiqan mataw gigo daq meqin kuluwmota na ulal tiqiy bug. Ta teq daq meqin kuluwmo diq iysa God agem dimunta igaqta na in daq meqinta nagan giquriyamim ayahmo diq iyta. <sup>21</sup> Na in kazaq. God agem dimunta on mataw negad in i gigo Iyahta Yesus Kraiss eman bolim



in gimen dante tuwastitay. Wastitayan on mataw dante na muzinad in God ameb titnonim osayta. Nazaq iysa iyan daq meqinta in on mataw gigo mat danmebta iyim giwamuzsa in moqayta. Ad nazaqmo muran God ago agem dimunta in on mataw gigo mat danmebta iyim giwamuzsa in kayeqmo kuluwa-kuluwmo osayta.

## 6

### *I Krai inaq garibmo tumowta*

<sup>1</sup> Daq alulin nazaq ussa iyan muran teq i naga gamukin bilaqam? I bilaqam, I daq meqinta emtutsa God agem dimunta na ayahmo i gigo hib bol tutanmo haqad luwam e? <sup>2</sup> Haiq kidik! I tumoq nog iyim daq meqinta ahaqenib a ta hi osauqta. Nazaq iyan ezaq teq i daq meqinta emad a ta luwam? <sup>3</sup> I Krai Yesu aholib soqotim yuw tuhuzta. Daq na amalib i Krai inaq tumowta nog tiqiy. Na ne ginad a hi emay ye? <sup>4</sup> I yuw huzta nab i Krai inaq moq nog iyim i inaq hodhodab tuqusta nog iy. Sa God ago zaway ayahta mataw ahol waqad abin iluwayta na amalib in Krai hodhodab wazan eramta nazaqmo in i giwazan i tiqerawmo. Eraqim i os muturta lul araq diqta na tuwaqim osauqta.

### *I teq Krai inaq kayeqmo osamta*

<sup>5</sup> I Krai aholib soqotim in momta nazaq nog i tumowmo. Nazaq iyan i in aholib tisoqotim osad in moqim eramta nazaq nog i tiqeraqamtamo. <sup>6</sup> Ka ago ne ginad em hasiy. I gigem kwaziqta na Krai inaq ayib dom wolan tumomta. Moqan daq meqinta i ginad hureqgo ago zaway alulin

i gigemab usta na tihiqiy. Hiqiyān muran i daq meqinta ago kabibiy on mataw a ta hi osauqta. <sup>7</sup>Na ezaqgo daq meqinta in mat tumomta na anad hureqgo ago zaway tihiqiyta.

<sup>8-9</sup>I Krai inaq tumowta. Teq God Krai hodhodab wazan eraqim in a ta hi moqdaqta tiqiy. Moq in Krai wazid a ta woqdaqta ago zaway tihiqiy. Na i bunmo tuhuritta. Nazaq iyan i ginad emauq, Krai hodhodab eraqim kayeqmo ossa i in inaq kayeqmo tuqosammo haqauq. <sup>10</sup>Na ezaqgo, Krai ame amulikmo moqim in daq meqinta ago zaway meqin tonan daq meqinta in Krai anad hureqgo biyab haiqta. Ari Krai kayeq ta iyim osad in God anad muzingo osaqta. <sup>11</sup>Nazaq iyan ne ginad kazaq emiy. I Krai Yesu inaq moqan daq meqinta i ginad hureqgo azawayin tihiqiy haqiy. Ad i Krai Yesu inaq kayeq ta iyim i God anad muzingo osauqta haqiy.

<sup>12</sup>Daq meqinta in ne gigo mat danmebta iyeq in ne gisan moqdaqta na hi wamuzan. Luweq daq meqinta ne ginad wamuzsa ne gihol bilaqgo adan naqmo ne tumuzin daqay. <sup>13</sup>Ad ne gibensen gitenmos nagan gihulosid in daq meqinta ago kabibiy mataw iyeq daqdaq hi emiymo. Ne bilaqne on mataw hodhodab tiqeraqim kayeqmo osayta nog. Nazaq iyan ne gihol anaghan na bunmo giqemid in God ago kabibiy mataw iyeq in ago daq titnonta naqmo giqemiy. <sup>14</sup>Muran ne God ago maror Moses bilamta na ahaqenib a ta hi osayta. Ne God ago agem dimunta naqmo ahaqenib osayta. Nazaq iyan daq meqinta in ne gigo ayahta iyeq a hi giwamuzdaqta.

*I daq titnonta ago kabibiy on matawta iyeq osuq*

<sup>15</sup> Ari i God ago maror Moses bilamta na ahaqenib a ta hi osad teq i ezaq tonam? Muran i God ago agem dimunta ahaqenib osad daq meqinta haresmo tiqemam daqag? Haiq kidik!

<sup>16</sup> Ne gihol mat araq ahaqenib emeq aqez muzinad teq ne mat naqmo ago kabibiy matawta iyeq os daqay. Na ne ginad a hi emay ye? Nazaq iyan ne daq meqinta ago kabibiy matawta iyid in ne giwamuzsa ne tumoq daqay. Ari ne God aqez muzinad teq ne in ameb on mataw titnonta tiqiy daqay. <sup>17</sup> Hel diqtaqmo kwaziqmo ne daq meqinta ago kabibiy mataw iyim osiyta. Teq muran God ne giqeman ne in ago gamuk ahaqenib lehim ne gihol bunmo amalib in aqez na tumuzinayta. Daq naqmo ago i God esey diq uguq. <sup>18</sup> Kwaziqmo daq meqinta ne giqirquran os yaqayta. Teq God ne giqamun na hasim in ne giqeman ne daq titnonta ago kabibiy mataw tiqiyim osayta. <sup>19</sup> Yaqgo gamuk ka ya mataw gigo daq muzinim gamuk awowunmo hulaiqta. Na ezaqgo ne yaqgo gamuk adugan diqta na huritgo ginad siqim iydaq haqad. Kwaziqmo ne gibensen eman daq anumlan inaqta ago kabibiy mataw iysa ne daq meqinta haresmo ayahmo diq em yaqayta. Ad nazaqmo muran ne gibensen na emid in daq titnonta ago kabibiy mataw iysa ne God ago on mataw tawon diqta iyeq osiy.

<sup>20</sup> Kwaziqmo ne daq meqinta ago kabibiy mataw iyim ossa daq titnonta in ne ginad wamuzgo azawayin haiqta. <sup>21</sup> Teq ne daq meqinta ago kabiy em yaqayta na anon araq dimunta

edowa ne waqiy? Na haiqgam. Muran ne gigo daq kwaziqta na anadin emad ne gimebay horwazimmo woqaqta. Na ezaqgo daq meqinta ago kabiy amenin na moqmo. <sup>22</sup> Ari muran God ne giqamun na tihasan ne daq meqinta ahaqenib a ta hi osay. God ne giqeman ne inmo ago kabibiy on mataw tiqiyim ne in ago kabiy emad anon dimunta tuwaqay. Teq God ago kabiy amenin na in kazaq. Muran ne God ago on mataw tawon diqta iyim osayta. Teq abeb ne os kayeqmo kuluwa-kuluwmo osayta na tuwaq daqay. <sup>23</sup> Na ezaqgo daq meqinta anawun na moqmo. Ari God ago naw in samanmo igaqta na in kazaq. In i giqeman i gigo Iyahta Kraiss Yesus aholib soqotim inaq osad i inaq kayeqmo kuluwa-kuluwmo tuqosamta.

## 7

### *Muran i gigem muturta amalib kabiy emuq*

<sup>1</sup> Ya imaqbaban, ne bunmo God ago maror Moses bilamta na tuhurit kemiya. Nazaq iyan ya kazaq gibilendaiq. Mat maror na ahaqenib osad a hi moqsamo maror na in mat na wamuzaqta. Ari mat na moqid teq maror na in a ta hi wamuzdaq. Na ago ne ginad a hi emay ye? <sup>2</sup> Ad nazaqmo aw in mat tuwaqeq in an waq ago gunun ahaqenib osad in mat ta araqq inaq a hi luwdaq. Ari aw na aduw tumoqid teq gunun na in aw na a ta hi irqurdaq. <sup>3</sup> Nazaq iyan aw aduw kayeqmo ossa awe in aduw huload mat ta araqq waqid in anan bilaq daqay, Aw haresmo luwaqta tihaq daqay. Ari aduw tumoqid teq aw na in an waq ago gunun

na ahaqenib a ta hi osdaq. In mat ta araq waqid mataw in anan aw haresmo luwaqta nazaq a hi bilaq daqay.

<sup>4</sup> Ad nazaqmo ya imaqbaban, ne Kraiss aholib soqotan in moqsa ne inaq tumoqiymo. Moqim ne God ago maror Moses bilamta na ahaqenib a ta hi osad ne bilaqne aw aduw moqan in mat ta araq muturta wamta na nog tiqiyiy. Iyim muran ne mat hodhodab ta eramta na tuwaqim inaq osayta. God anad i in ago kabiy emsa kabiy na anon kabemmo tisorqendaq haqad in mat na igan i inaq tuqosauqta. <sup>5</sup> I gigem kwaziqta muzinad osta nab i God ago maror Moses bilamta na huritad i othasnan gihol atoranmo eraqsa i daq meqinta emyauqta. Emsa daq meqinta i giholib anon emsa i moqgomo iyim osyauqta. <sup>6</sup> Ari muran i Kraiss inaq tumoqim i God ago maror kwaziqta na ahaqenib a ta hi ossa maror na in i a ta hi giqirquraq. Kwaziqmo Moses in God ago maror na mar tonan mar naqmo i gibe yahsa i God anad muzinyauqta. Ari muran God ago Bugaw Dimunta in i gimugan eman mutur iyan i ginad bilaqsa God anad muzinad tiluwauqta.

### *Daq meqinta naqmo i gimeqin tonaqta*

<sup>7</sup> Ari God ago maror Moses bilamta aduganib gunun giqusaqta na in i ginad meqinta emid eraqsa teq i ezaq haqam? God ago gunun na in meqin haqam e? Haiq kidik! Gunun na a hi usta iyid ya daq meqinta ago a hi hurit nagta. Kwaziqmo ya mat araq ago nagah utetad ya daq meqinta emaiq nazaq ya ihol a hi loyinyaiqta. Teq God ago maror aduganib gunun usaqta na bilam,

Ni mat araq ago nagah hi utet ham. Haqanmo ya huritim nagah utetyaiqta na loyinan in daq meqinta tiqiy. <sup>8</sup> Ya gunun na ago inad em hasta nab daq meqinta in dante inaq tiqiyim in nagah utet adan eman ya igemab gwahtiqsa ya nagah haresmo tuqutetyaiqta. Helmo, God ago maror haiqgam iysa daq meqinta moq nog iyim ago zaway hiqiyim usaqta. <sup>9</sup> Nazaq iyan God ago marorib gunun giqusaqta na in ya inadib a hi bolsa ya kayeqmo osyaiqta. Ossa teq gunun na ya inadib tubolanmo daq meqinta kayeq iyim tiqeram. <sup>10</sup> Eraqanmo ya tumoy. Moqim nab ya daq kazaq ahol way. God ago gunun Moses bilamta na in ya ilumsihid ya kayeqmo kuluwakuwmo os nagta. Teq haiq. In ya iqeman ya moq hasgo tiqiyim osyaiqta. <sup>11</sup> Na ezaqgo gunun na bilaqan daq meqinta in dante inaq tiqiyim in ya ikat yagad inol eman ya tumoy. <sup>12</sup> Nazaq iyan God ago maror Moses bilamta na in meqin a haiq. Na in God-mo ago hib bolim in tawon diqta. Ad maror na aduganib gunun giqusayta na inaqmo in tawonta teq in titnonta teq in dimun diqta.

<sup>13</sup> Teq ezaq? Towa God ago gunun ya ilumsih nagta na in ya inol eman moyta daqagya? Haiq kidikmo! Daq meqin naqmo in gunun dimunta na amalib ya inol eman moyta. Nazaq iyan daq meqinta in God ago gunun dimdimunta na giwazbuliyad gimalib i ginolsa i ginad emauq. Daq meqinta naqmo in nagah meqin diqtaqmo haqauq.

*Daq meqinta i ginad wamuzsa i daq hi emnanta emauqta*

<sup>14</sup> God ago maror Moses bilamta na God-mo ago hib bolim in i ginadmo bulonaqta. Na i bunmo tuhuritta. Teq ya isan ka in og kabta iyim iyan daq meqinta iqirquran ya in ago kabibiy mat samanta iyim osaiqta. <sup>15</sup> Nazaq iyan yaqgo daq ya emaiqta na in ya inad a hikidik muzaqta. Ya daq dimunta emnan inad bilaqta na ya a hi emaiqta. Teq ya daq emnan inad a hi bilaqta naqmo ya tutimmo emaiqta. <sup>16</sup> Ari ya daq inad a hi bilaqta naqmo emad ya inadmo in God ago maror Moses bilamta na inaq rirensa ya igemabmo diq maror na anan dimunta haqaiqta. <sup>17</sup> Nazaq iyan yaqmo diq daq hi emnanta na a hi emaiqta. Haiqqam. Daq meqinta adan ya isanib kawa usaqta naqmo in daq na emaqta. <sup>18</sup> Ya inad emaiq, Ya iholib nagah araq dimunta a hi usaqta haqaiq. Na ya isan kaqmo anan bilaqaiq. Heltaqmo ya daq dimunta emgo inad emaiqta teq ya adanta emgo yaqgo zaway haiqta. <sup>19</sup> Ya daq dimunta emnan inad bilaqta na ya a hi emaiqta. Ad ya daq meqinta inad a hi bilaqta naqmo ya tutimmo emaiqta. <sup>20</sup> Ari ya daq inad a hi bilaqta tutimmo emad ya inad kazaq emaiq. Yaqmo diq daq na a hi emaiqta haqaiq. Haiqqam. Daq meqinta adan ya isanib usaqta naqmo in daq na emaqta haqaiq.

<sup>21</sup> Nazaq iyan daq kazaqta ya iholib ussa ya ahol waqaiqta. Ya daq dimunta emnan inad emsamo daq meqinta adan ya isanib usim eraqad in ya inad dimunta na walebolaqta. <sup>22</sup> Ya igemabmo diq God ago maror Moses bilamta na anan inad bilaqta. <sup>23</sup> Teq daq araq diq ya iholib ussa ya

ahol waqaiqta. Daq na in ya inad God ago maror muzgota na inaq an wolaqta. An wolad daq meqinta adan ya isanib usaqta na in ya iqirqurad in ya ihol bunmo wamuzaqta.

<sup>24</sup> Mataw! Ya timeqniy! Nog teq ya ilumsihad in ya isanib daq meqinta adan ka walemid in ya ihulos yagad a hi inol emdaq? <sup>25</sup> Ya God esey ugaiq. I gigo Iyahta Yesus Krai inmo teq tiqilumsihdaqta.

Ari daq alulin nazaq ussa iyan ya inadmo in God ago maror na ahaqenib ussa ta ya isan ka in daq meqinta ahaqenib usaqta.

## 8

*Krais daq meqinta walemim God ago Bugaw Dimunta igan i God anad muzingo tiqiy*

<sup>1</sup> Ari muran teq on mataw Krai Yesus aholib soqotim inaq osayta na in God ago maror Moses bilamta na ahaqenib a ta hi ossa maror na ago gunun in giyon bilaqsa in a ta hi meqniy daqay. <sup>2</sup> Na ezaqgo muran ya Krai Yesus inaq soqotim ossa Bugaw Dimunta ya inad wamuzsa ya kayeqmo osaiqta. Osad ya daq meqinta adan isanib usaqta na a ta hi muzinad ya moq hasgo adanteqin na tuhulosim luwaiqta. <sup>3</sup> Na in kazaq. I gisan ka in God ago maror Moses bilamta na ago gunun muzgo ago zaway haiqta. Nazaq iyan gunun na i gigo daq meqinta walemgo azawayin haiqta. Ari maror kwaziqta na i gilumsihdaqta ago zaway hiqiy God-mo i tigiwastitay. In atatin eman bolim in i mataw daq meqinta emauqta gisan waqim tugwahtim. Gwahtiqa God in i daq



meqinta emauqta ago mebay na inmo atatin aholib em bugim teq in atatin ayon bilaqan in daq meqinta na amenin bunmo sorimmo tumom.

<sup>4</sup> God atatin i gigo ban waqim moqan muran i gigemabmo diq God ago maror wazad i muz bugnan ginad tibilaqay. Ginad bilaqsa i gigem kwaziqta na anad a ta hi muzinauq. Haiqqam. Muran God ago Bugaw Dimunta anad igsa i daq emauqta.

<sup>5</sup> Mataw gigem kwaziqta anad muzinad in ginad bunmo gigem kwaziqta ago daq meqmeqinta emgo usaqta. Ari mataw Bugaw Dimunta anad muzinad luwayta na in ginad bunmo Bugaw Dimunta ago daq emgo usaqta. <sup>6</sup> Mat agem kwaziqta anad muzinaqta na in oseq teq tumoqdaqta. Ari mat Bugaw Dimunta anad muzinaqta na in os dimunta kuluwa-kuluwmo osayta na waqeq agem kute nemsu tuqosdaqta. <sup>7</sup> Na ezaqgo mat agem kwaziqta anad muzinad in God ago maror ahaqenib a hi osad in God geg ugaqta. Mat nazaqta na in God ago maror muzgo ago zaway haiqqam iyan in maror na muzan yo hiqiyaqta. <sup>8</sup> Nazaq iyan mataw gigem kwaziqta anad muzinayta na in daq God anan anad bilaqta na emgo biyab a hi iyaqta.

<sup>9</sup> Ari God ago Bugaw Dimunta in helmo ne giholib tuqussa teq ne gigem kwaziqta anad a ta hi muzin daqay. Haiqqam. Ne Bugaw Dimunta anad naqmo tumuzin daqay. Mat aholib Kraiss ago Bugaw a hi usaqta na in Kraiss ago mat a haiqta. <sup>10</sup> Ne ginad emiy. Daq meqinta adan ne gisanib usaqta na ago ne tumoq daqay. Ta teq Kraiss ne giholib ossa ne giwitan kayeqmo tuqos

tut daqay. Na ezaqgo Kraiss ne giholib ossa God ne gibiysa ne mataw titnonta iyim osayta. <sup>11</sup> Na in kazaq. God in Kraiss Yesus hodhodab wazan tiqeram. Nazaq iyan in ago Bugaw Dimunta ne gimuganib ussa teq God Yesus wazan hodhodab eramta nazaqmo in ago Bugaw ne giholib usaqta na ago zaway amalib ne gisan moqdaqta na giqemid kayeq ta iy daqaymo.

*God ago Bugaw Dimunta i giqeman i God ago onmin iyauqta*

<sup>12</sup> Nazaq iyan ya imaqbaban, God i gilumsihaqta na amenin ayahmo i gigo hib usaqta. Ussa i gigem kwaziqta na anad eraqsa i daq meqinta adan gisanib usaqta na a ta hi muzinam. Haiqmo diq. <sup>13</sup> Na ezaqgo ne gigem kwaziqta na anad muzinad oseq ne tumoq has daqay. Ari ne gigem kwaziqta anad ginadib bolsa ne Bugaw Dimunta ago zawayib wol emad oseq teq ne kayeqmo tuqos tut daqay.

<sup>14</sup> Mataw God ago Bugaw anad muzinayta naqmo in God ago onminta. <sup>15-16</sup> Na in kazaq. God in ago Bugaw Dimunta negan Bugaw na ne giqemid ne God rabunad ago kabibiy mataw samanta iyeq osgo haqad in ne giholib a hi usaqta. Haiqqam. Ne Bugaw Dimunta na waqan in ne giholib ussa ne God ago onminmo tiqiyim osayta. Ossa Bugaw Dimunta naqmo in i giwitan bulonsa i God ago onmin iyim osauqta na tiloyin kemad i God lilewunim bilaqauq, O kabay haqauq ni i gimam haqauqta. <sup>17</sup> Teq i God ago onmin tiqiyim iyan abeb i Gimam ago os dimunta na tuwaqamta. I gibab ayahta Kraiss in Amam ago

os dimunta na tuwaqim osaqta. An abeb in waq nogmo i tuwaqamtamo. Ta teq muran i kayeqmo osad Krai afaqan sor nogmo i tisorammo. I Krai inaq araqibmo afaqan soreq teq abeb i inaq araqibmo God ago os dimunta nab osad in abin ayah iysa i gihin ayah tiqiydaqmo.

*Abeb teq i os dimunta Heven-ib waqam*

<sup>18</sup> Muran i afaqan sorauqta. Teq ya inad emaiq, Abeb i os dimunta nab le tugwahtiqeq i gihin God ago onminmo diqta na ulal tiqiy hasdaq haqaiq. Haqad ya daq ayah diqta na anadin emsa i gigo afaqan i muran kam kab sorauqta ka in ya inadib nagah amik diq iyaq. <sup>19</sup> Nagah bunmo God giqeman ogib kab teq Heven-ib giqusayta nagan in God ago onmin ulal iy has daqayta na akaman amen emad in gihol husisiqsa usayta. <sup>20-21</sup> Na ezaqgo nagah bunmo God giqeman gwah-tiqim dimunmo usiyta na in muran timeqniyim giqusayta. Teq nagah nagan in ginadibmo a hi meqniyyta. Haiqqam. God inmo anad am, Yaqgo onmin gihin ayahta waq daqayta nab teq nagah ya giqemta kagan bunmo inaqmo tidimniy daqaymo haqad in nagah nagan giqeman in muran timeqniyim usayta. Usad God ago onmin tidimniy daqayta nab teq nagah bunmo muran meqniyim usayta na in inaqmo tidimniy has daqaymo.

<sup>22</sup> Nagah bunmo God giqamta na gihol titiysa in giholnan emad usayta. Bilaqne aw amun emnan aholnan ek tonaqta nazaq. Na i bunmo tuhuritta. <sup>23</sup> Teq nagah nagan gimomo in giholnan emad a hi usayta. Haiqqam. I inaqmo giholnan emad

gaqauqtamo. Na ezaqgo God ago Bugaw Dimunta i gimuganib ussa i ginad emauq, Abeb Gimam Iyah i giwaqid i in ago diq tiqiy hasamta na atowun kawa i gimuganib tuqusaq haqauqta. Haqad Gimam Iyah i giwarinid i in ago tiqiy hasamta na akaman i amen emad i giholnan emad osauqta. I in ago onmin tiqiy hasamta nab teq in i gisan moqaqta ka wastitayid i tidimniyam.

<sup>24</sup> God i gilumsihim giwaqan i ginad emad osauq, Abeb teq in i giwarinid i in ago onminmo diq tiqiy hasamta haqauq. Haqad daq nawa na a hi gwahtiqaqamo i amen emauqta. Ari daq na tugwahtiqid i ahol waqeq teq i amen a ta hi em nag. Na ezaqgo nagaqgo mat nagah tuwaqim ahol waqauqta na in nagah na a amen ta emdaq?

<sup>25</sup> Ari i teq nagah ahol a hi waqauqta na tuwaqam haqad i baq tunim gigem kute nemsas osauqta.

<sup>26</sup> Osad i God inaq gamuk emgo ginadnad emad gigo zaway hiqiysa God ago Bugaw Dimunta i gilumsihaqta. I God anad muzeq naga diq anan bulonamta na i ginad siqim iyaqta. Teq Bugaw Dimunta na in gamuk a hi bilaqadmo ago gaq naqmo amalib in i gimen God bulonaqta.

<sup>27</sup> Bulonsa God in mataw bunmo gigem ahol waq kemad in Bugaw Dimunta anad hurit kemaqmo. Na ezaqgo Bugaw Dimunta in God anadmo diq huritad in anad usaq nazaqmo in God ago on mataw tawonta na gilumsihgo bulonaqta.

<sup>28</sup> Teq i ginad kazaq emauq. God in on mataw gidimun tonnan haqad gililewunaqta haqauq. Gililewunim in ago on mataw in anan ginad bilaqayta na giwamuzsa in giholib daq bunmo gwahtiqaqta na in gidimun tongo gwahtiqaqta.

<sup>29</sup> Na in kazaq. On mataw na a hi gwahtiqa samo God in gigo tuhuritim aholyon gitowun tiqamta. Gitowun emim on mataw na bunmo gimugan buliyeq inmo atatin nog gwahtiq daqay haqad in ginan tibilaqan usaqta. On mataw na God atatin Yesus nog gwahtiqid teq Yesus amagniz kabemmo iysa Yesus in gibab ayahta iydaq haqad in nazaq ginan bilamta. <sup>30</sup> Ad God on mataw ginan tibilaqan usaqta na bunmo in gililewunaqta. Teq in on mataw gililewunaqta na bunmo giqeman in on mataw titnonta iyayta. Teq in on mataw giqeman titnonta iyayta na bunmo gibin ayahta negaqta.

*Nagah araq God anad igaqta na a hi qwaydaq*

<sup>31</sup> Nazaq iyan i God ago daq na bunmo anadin emad teq i ezaq haqam? I kazaq tibilaqam, God i gilumsihsa mat araq diq geg igad gidanin a hi qwaydaq haqam. <sup>32</sup> God in atatin na a hi wasihim in i gilumsihnan haqad eman bolta. Nazaq iyan God in atatin igad in ago nagah bunmo inaqmo tiqigdaqmo.

<sup>33</sup> Nog diq God ago on mataw in gillumim aholyon giwamta na gimalib nan emdaq? Godmo i ginan mataw titnonta haqaqta. <sup>34</sup> Ad nog diq i gilum kemeq ginan meqin haqad God ago hib i gibaymuzdaq? Na haiqmo. Krais Yesus moqan God wazan eraqim in God aben aqabun ban osad in i gilumsihgo haqad God susumun ugad osaqta. <sup>35</sup> Krais i ginan anad bilaqsa nog diq in anad na adanin qwaydaq? Nagah araq Krais agem dimunta igaqta na adanin a hi qwaydaqta. Afaqan i giholib gwahtiqdaqta na,

teq i santitiy soramta na, teq mataw i gimuzad gimeqin ton daqayta na, teq i gigemnan moqamta na, teq i nagah osgo siqim iyamta na, teq i dan ahulib daq meqinta anobun ayamta na, teq mataw bab ig daqayta na, daq nagan bunmo in Kraiss agem dimunta igaqta na adanin a hikidik qway daqayta. <sup>36</sup> Helmo, God ago marib gamuk bilamta nazaqmo daq meqinta nagan i giholib gwahtiqaqta. Gamuk na bilam,

Ni nibin i giholib usaqta na ago mataw gigem meqinta igad ginol emgo bilaqayta ham. In i gibiysa i bilaqne sipsip ginol emid moqgo tiqiyim osauqta ham. *Buk Song 44.22*

<sup>37</sup> Ta teq Kraiss i ginan anad bilaqsa in i gilumsihsa i afaqan nagan bunmo giquriyamim ameb diq tiqiyauqta.

<sup>38-39</sup> I gigo Iyahta Kraiss Yesus aholib soqo-tim inaq ossa God i ginan anad bilaq naqmo hiqiyaqta. Nazaq iyan ya inad emaiq, Nagah araq diq God agem dimunta igaqta na adanin a hi qwaydaq haqaiq. I moqauqta na, teq i kayeqmo osauqta na, teq angelo dimdimunta na, teq bugaw aseseqta zaway amo amo wazayta na, teq daq muran gwahtiqaqta na, teq daq abeb gwahtiqaqta na, teq nagah zawayta amo amo nagan, teq nagah ulilibmo diq useq gewoqdaqta na, teq nagah og aduganibmo diq useq gaboldaqta na, teq nagah bunmo God giquamta nagan gigo araq diq in God agem dimunta igaqta na adanin a hikidik qway daqay.

**God in Isrel on mataw giyon daq  
amta na ago Pol bilam**

## 9

*Pol Isrel on mataw ginan anad diq meqniy*

<sup>1-3</sup> Teq tutimmo ya isenlul Juda on matawta na ginadin emad ya inad ayahmo meqniysa ihol afaqan diq iyaqta. Ya inad ayahta emaiqta na in kazaq. Ya Kraiss susumun ugid in ya gileh yageq imuzid ya le saw meqintab ossa in ya isenlul na giwaqid in yaqgo ban waqeq dimunmo os daqay haqad ya inad emaiqta. Heltaqmo ya bilaqaiq. Ya Kraiss ago mat iyim ya a hi katiyaiq. Teq God ago Bugaw Dimunta ya inad wamuzsa ya igemab inad araq a hi loyinaiqmo. <sup>4</sup> Yaqgo mataw na in Isrel on matawta teq mebmemo God in gililewunim giwaqan in ago onmin tiqiyiyta. Ad in God ahol anuwan teq ago zaway in gime anonabmo ahol waqiyta. Teq God in Isrel on mataw na gidimun tonnan haqad tuteqmo in gisesan nenaq adugan wazyaqta. Ad teq in ago maror Moses bilamta na tinagmo. Negan Isrel mataw gimomo in God ayon tamaz emgo adan na waqiyta. Teq God in mataw naqmo gidimun tonnan haqad gamuk hel diqmo gibilanta. <sup>5</sup> Isrel mataw gisesan aqen diqta na gihin ayah diqmo usaqta. Teq Kraiss in mat diq iyim Isrel-mo gisenlul giduganib gwah-tiqim in ginedan araq iyim osta. Kraiss in nagah bun diqmo gigo danmebta iyim in giwamuzim osaqta. Ossa God agem dimunta ugsa in nazaqmo kuluwa-kuluwmo tuqosdaqta. Hel diqtaqmo.

*God Isrel gimen daq amta na ago Pol bilam*

<sup>6</sup> Tutimmo ya isenlul na Kraiss gileh ugsa ya in ginan inad diq meqniyaqta. Teq ya inad emaiq, God Isrel on mataw gidimun tonnan bilamta

agamukan na le saman diq a hi iyaqta haqaiq. Na ezaqgo Isrel bunmo in God ago on matawta iyim a hi osayta. <sup>7</sup> Ad on mataw Abraham alulib gwahtiqliyta na bunmo in Abraham ago anaynayniz diq iyim a hi osaytamo. Kwaziqmo God in Abraham bulonim bilam,

Ni nitatin Aisak-mo ago onminta naqmo ginan Abraham asenlulibta haq daqay ham. *Jenesis 21.12*

<sup>8</sup> Gamuk na alulin in kazaq. God ago onmin in matmo araq alulib a hi gwahtiqliyta. Haiqqam. On mataw God gamuk hel diqmo bilamta agamukan na alulib gwahtiqliyta naqmo in ginan Abraham asenlulibta haqta. <sup>9</sup> Na ezaqgo God in Abraham hel diqmo bulonim kazaq bilam,

Ulig araq kob kam kazaqtaq ni niwe Sara amun tiqemid teq ya muleqeq ta boldaiq ham. *Jenesis 18.10*

<sup>10</sup> Teq gamuk ta araq usaqmo. Rebeka ago onmin giger araqibmo giqamta na in mat amulikmo alulib gwahtiqliyta. Teq mat na in i gises Aisak-mo. <sup>11-12</sup> Ta teq onmin giger na ginen agemab usad daq araq dimunta meqinta a hi emsa God anad emad amun amikta na ulum kemim aholyon waqan usta. Ad in anad amta nazaqmo diq tugwahtiqliyta haqad in Rebeka bulonim onmin giger na ginan kazaq bilam,

Amun danmeh hitiqliyta na in amikqan ago kabibiy mat tiqiydaq ham. *Jenesis 25.23*

Onmin na kabiy daq emsa teq God gibiyad ginan nazaq a hi bilamta. Haiqqam. God anadibmo mataw giluwiyim gililewunaqta. <sup>13</sup> Na ago iyan God ago marib in gamuk kazaq bilam,



Ya Jekob anan inad bilaqsa ya Iso anan inad a hi bilamta ham. *Malakay 1.2-3*

<sup>14</sup> God daq nazaq emsa teq i ezaq haqam? God mataw giluwiyim giwaqaqta na in daq meqinta emaq haqam e? Haiq kidik! <sup>15</sup> God in Moses kazaq bulon,

Ya on mataw ginan inad meqniynan inad usaqta naqmo ya ginan inad meqniyaqta ham. Ad ya on mataw gilowan tonnan inad usaqta naqmo ya gilowan tonaiqta ham. *Kisim Bek 33.19*

<sup>16</sup> Nazaq iyan God in on matawmo ginad muzinim a hi gilowan tonaqta. Teq on mataw gigo zawayibmo God anad hureqsa in ginan anad a hi meqniyaqtamo. Haiqgam. In anadibmo on mataw ginan anad meqniysa gidimun tonaqta.

<sup>17</sup> Ne ginad emiy. God ago marib in Isip gigo king Fero bulonim bilam,

Yaqgo zaway ningo hib ulal iy hasdaq haqad yaqmo niqeman ni king iyim ban ulilibta nab osaqta ham. Yaqgo zaway ningo hib ulal iysa teq on mataw og saw bunmo ya ibin tuhurit daqay ham. *Kisim Bek 9.16*

<sup>18</sup> Nazaq iyan God in mat araq anan anad meqniynan anad bilaqsa in mat na anan anad timeqniyaqta. Ad in mat araq agem emid soqotnan anad bilaqsa in anadibmo nazaq tiqemaqtamo.

<sup>19</sup> Teq luweq ne gigo araq kazaq ya ibilendaq, God nazaq emsun ta nagaqgo mataw daq meqinta emsa in nan negaqta haqdaq? In on mataw ginan bilamta nazaq in gigo hib gwahtiqsa araq diq God anad na othasgo ago zaway haiqta haqdaq. <sup>20</sup> Mat ni nazaq God wadaqta na ni naga

matin diq? Kagoh araq in mat kagoh emaqta na susumun ugeq bilaqdaq, Nagaqgo ni kazaq ya iqam haqad in nazaq bilaqdaq e? <sup>21</sup> Mat kagoh emaqta na in og soskaq waqeq amalib kagoh giger tiqemdaq. In araq kabiy dimunta emgo emad teq in araq kabiy meqinta emgo tiqemdaq. Emid teq nog in mat kagoh giqamta na bulondaq, Ni daq meqin emaq haqdaq? Na haiqqam. Mat na anadibmo nazaq emgo inmo aholib usaqta.

<sup>22</sup> Ad nazaqmo God kagoh asor gimeqin tongo tigiwastitayan osaymo. Abeb in kagoh na ginan agem meqiniysa gibay zilayad in ago zaway teq in ago agem meqniy na on mataw bunmo tigiqisihundaq. In nazaq haqad kagoh meqinta na giqeman osayta. Teq in kagoh meqinta na hidmo a hi gimeqin tonad in gihulosan sisaqmo tuqosiy. <sup>23</sup> Na ezaqgo in kagoh asor dimdimunta inmo abin dimunta teq in ago os dimunta negnan haqad tigiwastitayan osaymo. In anad emaq, Ya kagoh dimdimunta na ginan inad meqniysa yaqgo nagan dimdimunta nagan ayahmo diq negsa on mataw en bunmo tigibiy daqay haqaq.

<sup>24</sup> Ari kagoh dimdimunta na in i on mataw God tigililewunan osauqta naqmo. Teq in on mataw gililewunad in Juda on mataw gimomo a hi giwamta. Haiqqam. In on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan gigo asor inaqmo tigiwammo. <sup>25</sup> Nantut Hosea bilamta nazaqmo in tiqam. Hosea God aqez tutim bilam,

Ya on mataw yaqgo dauhib a haiqta na ginan yaqgo dauh tihaqdaiq ham. Ad ya on mataw ginan inad a hi bilamta na ginan ya iquutilmo diq tihaqdaiq ham. *Hosea 2.23*

Haqad in kazaq ta bilammo.

<sup>26</sup> Teq uliq saw ginan bilaq yaqay, Ne God ago dauh a haiq haq yaqayta nab in gibin God kayeqmo osaqta na ago onminta tuqusdaq ham. *Hosea 1.10*

<sup>27</sup> Ari teq Aisaya in Isrel on matawta na ginan atoranmo kazaq bilam,

Isrel gigo on mataw in kabemmo diq bilaqne kamisib ibur nog iyim osayta ham. Ta teq Iyahta in mataw na gilikmanib amulik-mulikmo gilumsiheq tigiwaqdaq ham.

<sup>28</sup> Na ezaqgo in og kab on mataw meqinta giyon bilamta na adan emad in agudan a hi emdaq ham. Ad in on mataw na bunmo gigo daq amenin negad in araq diq a hi hulosdaq ham. *Aisaya 10.22-23*

<sup>29</sup> Haqad Aisaya ta bilam,

Bab mataw Heven-ib osayta gigo Iyahta na in Isrel gigo asor gihulosid a hi oseq in gihol amagin tartay nagta ham. Uliq giger Sodom ayow Gomora inaq gigo on mataw bunmo tihiqiy bugiyta nazaq in tihiqiy bug nagiyimo ham. *Aisaya 1.9*

An Aisaya bilamta nazaqmo diq tugwahtim.

*Isrel on mataw helmo a hi haqim iyan in God ameb titnonta a hi iyiy*

<sup>30</sup> Ari teq i ezaq haqam? I kazaq diq bilaqam. On mataw en ta asor Juda a haiqta nagan in giholtuw bulad God ameb titnonta a hi iyiy haqam. In God aqez anan helmo haqsamo God in ginan titnonta tiham haqam. <sup>31</sup> Ari Isrel on mataw na in God ago maror Moses bilamta na muzinad in

giholtuw diq bulad luwayta. Ta teq in maror na ago gunun a hi wol net bugad in God ameb titnonta a hi iyayta. <sup>32</sup> Nagaqgo in God ameb titnonta a hi iyayta? In God aqezmo anan helmo haqid God in ginan titnonta haqdaq nazaq in ginad a hi emayta na ago iyan. In ginad emay, I God ago maror Moses igta na ahaqenib iyeq ago gunun muz bugeq teq i God ameb titnonta iyam haqayta. Ta teq in dante na muzad luwsa gig gisen woltaydaqta na gisen woltaysa in tuwoqayta. <sup>33</sup> God ago mar bilamta nazaqmo in emayta. Gamuk na bilam,

Ahol waqiy ham. Ya uliq Sayon-ib gig araq mataw gisen woltayid woq daqayta na eman tuqusaq ham. On mataw gig na ahol a hi waqadmo lehsa gig na gisen woltayid in tuwoq daqay ham. Ari on mataw gig na anan helmo haqayta na bunmo in ya imeb turad gimebay a hi woqdaq ham. *Aisaya 8.14; 28.16*

## 10

### *Isrel on mataw God ago daq a hi hurit kemiy*

<sup>1</sup> Ari ya imaqbaban, ya inad ayah diqta ussa ya tutimmo God bulonaiqta na in kazaq. God ni Isrel gilumsiheq ta giwaq haqad ya bulonaiqta. <sup>2</sup> Teq ya Isrel on mataw ginan kazaq diq bilaqdaiq. In God anad muznan ginad bilaq naqmo hiqiyta haqdaiq. Ta teq in ginad a hi em hasadmo God ago gamuk muzinayta haqdaiq. <sup>3</sup> Mataw na in God ameb gihin titnonta waqgo adan diq a hi huritayta. Ad in dante ta araq in gimo ginadibmo

giholyon emiyta naqmo muzinad in ginad emay, I God ameb titnonimmo osauqta haqay. Ta teq in nazaq emad in God ago nan othasad in ameb gibin titnonta waqgo adanteqin diq na a hi muzinay. <sup>4</sup> Na ezaqgo Kraiss amomo God ago maror Moses bilamta na tuwolnet bugta. Wolnet bugan muran on mataw Kraiss anan helmo haqayta na bunmo in Kraiss-mo aqumnib God ameb titnonim osayta. <sup>5</sup> I ginad emuq. Moses ago marib in mat God ameb abin titnonta waqnan haqad maror agamukan muzaqta na anan kazaq bilaqay,

In God ago maror aduganib gunun giqusaqta na muzin bugeq teq in God inaq dimunmo tuqosdaq haqay. *Wok Pris 18.5*

<sup>6</sup> Ari mat God aqezmo anan helmo haqad abin titnonta waqayta na amen gamukta in kazaq bilaqay,

Luweq ni nihol buloneq bilaqdaq, Nog diq Heven-ib gwaleheq dante dimunta na waqeq i gimen a gewoqdaq? haqdaq haqay. Ni nazaq hi bilaq haqay. *Lo 30.12*

(Mat nazaq bilaqdaqta na in bilaqne in aholtuw bulad gwaleheq Kraiss waqeq ad ogib hitiq nog iydaqta.)

<sup>7</sup> Ad gamuk na bilaqay,

Teq luweq ni kazaq bilaqdaq haqay. Nog diq mataw tumoqiyta gigo uliqab woleheq dante dimunta na waqeq i gimen a gaboldaq? haqdaq haqay. Ni nazaq hi bilaqmo haqay. *Lo 30.13*

(Mat nazaq bilaqdaqta na in bilaqne in aholtuw bulad mataw tumoqiyta gigo uliqab woleheq

Krais waz ta eraqid in waqeq ad gabol nog iydaqta.)

<sup>8</sup> Teq gamuk nawa na in i naga daqin diq emgo haqad gibilenaq? Gamuk na bilaqaq,

Dante dimunta agamukan na in ne gigerabmo diq usaqta haqaq. In ne gitenmosib teq ne gigemab usaqta haqaq. *Lo 30.14*

(Teq i on mataw gibilenim bilaqauq, Ne Krais anan helmo haqiy haqauqta naqmo anan dante dimunta agamukan haqayta.) <sup>9</sup> Nazaq iyan ni niqezabmo Yesus anan 'Iyahta' haqad teq ni nigemabmo diq bilaqeq, "Helmo God in Yesus Krais hodhodab wazan ta eramta" haqid teq God in ni nilumsiheq tiniwaqdaq. <sup>10</sup> Na ezaqgo i gigemabmo diq God anan helmo haqsa God i ginan on mataw titnonta haqaqta. Ad i ginad helta gigemab usaqta na ulum hasan giqezab gwahtiqa God i ta giwaqta. <sup>11</sup> God ago gamuk nazaqmo bilamta. In bilam,

On mataw in anan helmo haqayta na bunmo in ameb turad gimebay a hi woqdaqta ham. *Aisaya 28.16*

<sup>12</sup> Nazaq iyan Juda on mataw teq on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan nenaqmo in God ameb araqibmo osayta. Na ezaqgo Iyahta amulikmo naqmo in on mataw bunmo gigo Iyahta iyim osaqta. Ossa on mataw Iyahta lilewunad gilumsi-hgo bulonsa in aholib nagah dimdimunta usaqta na tineg bugaqta. <sup>13</sup> God ago gamuk nazaqmo bilamta. In bilam,

Mat aw nog in Iyahta gilumsi-hgo haqad anan biyeq lilewunsa in gilumsiheq tigiwaq bug-

daq ham.  
2.32

*Joel*

<sup>14</sup> Ta teq on mataw in mat na anan helmo a hi haqeq ezaq teq in lilewunid in gilumsiheq ta giwaqdaq? Ad mataw na in Iyahta abin a hi huriteq ta ezaq teq in anan helmo haq daqay? Ad mat araq leheq on mataw na Iyahta abin a hi gibilenid ta ezaq teq in abin hurit daqay? <sup>15</sup> Ad mataw ta asor in mat araq Iyahta abin bilaqdaqta na emid a hi leheq ta ezaq teq mat na leheq on mataw na Iyahta abin gibilendaq? Na haiq iyid ezaq teq daq araq God ago gamuk anan bilamta na in on mataw Iyahta abin a hi huritiyta na gigo hib gwahtiqdaq? Gamuk na bilam,

Mataw gamuk dimunta a luwayta na bolsa mataw in gibiyad ginad tidimniyaq ham.  
*Aisaya 52.7*

*Isrel on mataw Yesus awagamun dimunta na huritim asor kabemmo a hi muzinayta*

<sup>16</sup> Ta teq Isrel on mataw in Yesus awagamun dimunta na tuhuritiyta teq in gigo asor kabemmo wagam na a hi muzinayta. In gamuk Aisaya bilamta nazaq diq emayta. Gamuk na bilam,

Iyahta ham, i ningo gamuk bilaqsa mat araq diq anan helmo a hi haqaqta ham. *Aisaya 53.1*

<sup>17</sup> God ago gamuk naway na nazaq bilaqan i ginad emauq. Mataw God ago gamuk huritim teq in anan helmo haqayta haqauq. Ad gamuk in huritim anan helmo haqayta na in Kraiss awagamun mataw bilaqad luwayta naqmo.

18 Teq ya kazaq susumunaiq. Isrel towa gamuk dimunta na a hi huritiy daqagya? haqaiq. Haiqqam. In tuhuritiyta. God ago gamuk bilam, Yaqgo nantut giqez og saw bunmo tilah ham.

Lehan uliq bunmo in yaqgo gamuk tuwaqiy ham. *Buk Song 19.4*

19 Ad ya a ta susumunaiq. Isrel towa gamuk na alulin ago ginad a hi emiy daqagya haqaiq? Haiqqam. In ginad emiyta. Iturimmo Moses in God aqez tutim in Isrel kazaq gibilan,

Teq ya og saw bunmo dauh haresmo gidimun tonya ne gigem timeqniy daqay ham. Ad ya on mataw en ta asor ginad haiqta na giwaqsa nab ne gigem meqin diq iy daqay ham. *Lo 32.21*

20 An teq Aisaya a hi rabad in God aqez tutim gamuk kazaq atoranmo bilam,

Mataw ya a hi inaguniyta na in ya tiqibiyiy ham. Ad mataw ya inan a hi susumuniyta na gimeb ya ihol tuqulal ton ham. *Aisaya 65.1*

21 Teq in ta Isrel ginan kazaq bilam,

Kam bunta ya on mataw na nenaq an ben wazgo haqad iben negsa in ya gileh yagad yaqgo nan othasayta ham. *Aisaya 65.2*

## 11

### *God in Isrel on mataw asor gilowan ton*

<sup>1</sup> Ari teq ya kazaq ne susumun negdaiq. God in ago on mataw Isrel na gileh tineg bug e? Haiq kidik! Ya inaqmo Isrel-ib mat araqa. Ya Abraham anaynayin araqa iyim ya Bensamin ago dauhibta araqa. Teq God gileh a hi yagta. <sup>2</sup> Ad in



ago on mataw Isrel gileh a hi nagmo. Haiqgam. On mataw na a hi gwahtiqaqamo God in gigo tuhuritim in aholyon gitowun tiqamta. Towa ne Elaija awagamun God ago marib usaqta na ne a hi huritiy-ya. Elaija in Isrel on mataw bunmo gimalib nan emad in God bulonim bilam,

<sup>3</sup> Iyahta ham, Isrel on mataw ningo nantut bunmo tiginol em bugiy ham. Teq in ningo tamaz em abanan bunmo tigiwolworiymo ham. Ad muran ya imomo ossa in ya inol emgo tiqinagunay ham. *1 King 19.10, 14*

<sup>4</sup> Haqan God amenin emim in ezaq bulon? In bilam,

Ya on mataw 7,000 nazaq iholyon gitowun eman osayta ham. Mataw na in god katiyta Baqal anognib gibakbakan ulum laquwim abin a hi iluwiyta ham. *1 King 19.18*

<sup>5</sup> Ad nazaqmo muran kam kab God in Isrel on mataw asor agem dimunta negad aholyon gitowun eman in nawa osaymo. <sup>6</sup> God in mataw na agem dimunta samanmo naw nog negsa in ago diqta iyim osayta. Teq mataw na in God ago maror kwaziqta na ago gunun muzin bugan teq God giwamta nazaq a haiq. In nazaq iyid teq ya God agem dimunta samanmo naw nog nagta nazaq ya a hi bilaq nag.

<sup>7</sup> Nazaq iyan teq i ezaq haqam? I kazaq bilaqam, Isrel on mataw God ago dauhib gwahtiqaqo adanteqin nagunad luwim teq in dante na ahol a hi waqim in le a hi gwahtiqaqiy haqam. Ari God in Isrel mataw asormo gilumim aholyon giwamta naqmo tugwahtiqaqiyta. Teq in gigo asor kabemmo na God in gigem eman soqotsa in le a hi

gwahtiqayta. <sup>8</sup> Nazaq iyan God ago marib gamuk araq kazaq bilam,

God in mataw na giqeman in gihol sahuq diq iyayta ham. In gimeqnagin eman in saw ahol a hi waq hasayta ham. Ad in gidek eman in nan a hi huritayta ham. Mataw na nazaqmo osim bo muran kawa in nazaq tuqos tutayta ham. *Lo 29.4*

<sup>9</sup> Sa ta Devit in mataw na ginan kazaq bilam, In gigo neqwaq ahumabun nab in ginad dimniysa ossa in gibabun bo tawan emeq osiy ham. Tawan emid teq bul dobub woqaq nazaq nog in gibabun gibenab woqiymo ham. Teq in gigo kam dimunta na buliyeq in gigo daq meqinta amenin waqad woq daqayta akaman iyan ham. <sup>10</sup> Sa in gime aromriq inaq iyid in saw ahol hi waq hasiy ham. Ad in gikorkoran mulbunid in nazaqmo kuluwa-kuluwmo kok tonad turiy ham. *Buk Song 69.22-23*

*God on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan giwam*

<sup>11</sup> Nazaq iyan ya tisuusmun negnan. Isrel woqim in towa tuwoq hasim osay-ya? Haiq kidikmo! Ta teq Isrel on mataw God gileh ugsa iyan in ahol buliyim on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan nob negim tigiwam. In mataw na giwaqsa Isrel gibiyad in gigem meqniysa ginad tubuliy daqay haqad in nazaq amta. <sup>12</sup> Isrel on mataw God ago nan othasan God ahol buliyim on mataw og kabta bunmo ginadin emad in aholib nagah dimdimunta usaqta na tineg bugaq. Teq

Isrel gibin God ameb tihiqiy nog iyan God in on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan nob negad in ayah diqmo tigidimun tonaq. Nazaq iyan abeb Isrel gigo asor kabemmo God gileh ugim osayta na in muleqeq ta bol bugid nab teq God ago on mataw bunmo tidimniy haseq tuqos daqay.

<sup>13</sup> Ari muran ya ne on mataw Juda a haiqta na tigibilennan. God ya iqeman ya on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan gigo Aposel iyta. Iyim in kabiy ya ibenab amta na abin ya tutimmo iluwaiqta. <sup>14</sup> Ya ne gilikmanib kabiy emaiqta na abin iluwsa yaqmo igo matawta na huritad utetsa ya in gigo asor inaqmo giwaqdaiq haqad ya nazaq emaiqta. <sup>15</sup> Na ezaqgo God in Isrel gibaymuzim in ahol buliyim og kab on mataw en ta asor na bunmo nenaq an anobun tuwastitayta. Nazaq iyan ya inad emaiq, abeb God in Isrel ta giwaq bugdaqta kam nab teq daq tubuliy hasdaq haqaiq. Buliy hasid on mataw tumoqiyta na bunmo hodhodab tiqeraq daqay haqaiq. <sup>16</sup> Ne ginad emiy. Mataw kabiyab didaq ameta na God ugan tawon iysa, kabiyab didaq bunmo tawonta iyim usaqmo. Teq ay abeqar tawon iysa ay na aben bunmo tawon iyaytamo.

<sup>17</sup> Ari Isrel on mataw in bilaqne ay oliv dimun diqta na nog. An ne on mataw Juda a haiqta na ne bilaqne ay oliv kwasikta nog. God ay oliv dimunta na aben asor orqayim hunegan lehsa in ne giwaqim ay dimunta na ahulib aben orqayta na asawnib tigitut. An muran ne ay oliv ago didaq dimunta ay aben diq waqayta nazaq nog ne waqad ne dimunmo osayta. <sup>18</sup> Nazaq iyan ne luweq ginad em daqay, I dimun dikan iyim

i ay dimunta aben diq na giquriyamim osauqta haq daqay. Ne ginad nazaq ussun ne ginad diq em hasiy. Ay aben in abeqar yuw a hi ugaqta. Haiqgam. Ay abeqar naqmo in aben yuw ugaqta.

<sup>19</sup> Ari teq ne luweq kazaq bilaq daqay, God in ay dimunta na ahulib i gitutnan haqad in ay dimunta aben diq na asor giquorqay haq daqay. <sup>20</sup> Helmo God in nazaqmo amta. Isrel on mataw God anan helmo a hi haqan iyan God in giquorqayta. Teq ne God anan helmo haqayta naqmo amomo in ne giqeman ne ay dimunta na ahulib soqotim osayta. Nazaq iyan ne gihol abin hi iluwad ne God-mo rabuniy. <sup>21</sup> Ne ginad emiy. God ay aben diqta na giquorqayta. Ad nazaqmo ne nan a hi huritid in ne giquorqay tondaqmo.

<sup>22</sup> God in mataw asor gilowan tonad ta asor in daq afanfanta negaqta na ne ahol waqiy. Isrel mataw osim woqiyta na in God ago daq afanfanta na ahol tuwaqayta. Ari negmo teq God ne tigilowan tonaqta. Ad ne in ago gamuk muz tutsa teq in ne gilowan titon tutdaq. Ari ne in aqez othasid in ne tigiurot taydaq. <sup>23</sup> Teq ay aben giquorqayta na in ginad buliyeq God ago gamuk anan helmo haqid teq God in giwaqeq ay dimunta na ahulib a ta gitutdaq. Na ezaqgo God in ta gitutdaqta na azawayin inmo aholib usaqta. <sup>24</sup> Kwaziqmo ne ay oliv kwasikta aben nog osiyta. Teq God ne giqurotim in ay oliv dimunta negmo diq gigo a haiqta na ahulib gitutan ne osayta. Nazaq iyan abeb God ay dimunta aben diq giquorqayta na giwastitayeq ay dimunta na ahulib a ta gitutnan haqad in ahol a hi bibiyowundaqta.

*God in ago daq dimunta on mataw giqisihungo anad emaqta*

<sup>25</sup> Ari ya imaqbaban, ne gamuk ulilemabta ka huritgo ya inad emaiq. Luweq ne ginad a hi em haseq igmo ag haq daqay haqad. Na in kazaq. God in Isrel on mataw asor giqeman in gigem soqotim usaqta. Ussa on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan gigo asor ganim God in giwaqdaqta na in teqmo God ago maror aduganib tugwahtiq bugay. On mataw na le tugwahtiq bugid nab teq Isrel in ginad tubuliy daqay. <sup>26</sup> Ginad buliysa God in bunmo ta giwaqdaq, God ago marib gamuk bilamta nazaq. Gamuk na bilam,

Mat Isrel gilumsiheq ta giwaqdaqta na amatin in uliq Sayon-ib oseq boldaqta ham. Boleq in daq amo amo God anan anad a hi bilaqaqta na muz bugid lehsa teq daq nagan in Jakob asenlul Isrel gigo hib tihiqiy bugdaq ham. <sup>27</sup> Kam nab ya in gigo daq meqinta tigiwalemnan haqad ya in nenaq an adugan wazeq nazaq diqmo tigibilendaiq ham. *Aisaya 59.20-21*

<sup>28</sup> Muran Isrel on mataw in Yesus awagamun dimunta na anan helmo a hi haqad in God ago bab nog iyim osayta. Ossa God in ne on mataw Juda a haiqta na ginadin emad gilumsihaqta. Ta teq kwaziqmo God in Isrel gisesan gillumim aholyon giwamta. Nazaq iyan in Isrel gisesan na ginadin emad in Isrel on mataw bunmo ginan anad bilaqaqta. <sup>29</sup> Na ezaqgo God in on mataw gidimun tonnan haqad gitowun emeq teq in anad na in gigo hib nazaqmo tuqus tutdaq. Us tutsa

in anad buliyad anad ta araq muturta a hi em negdaq.

<sup>30</sup> Daq alulin nazaq ussa iyan ne ginad emiy. Kwaziqmo ne God ago gamuk othas yaqayta. Teq muran Isrel on mataw God aqez othassa God ne ginan anad meqniysa tigilumsihaq. <sup>31</sup> Ad nazaqmo Isrel on mataw muran God ago gamuk othassa God ne nob negim ne ginan anad meqniyaqta nazaqmo teq in Isrel ginan anad a ta meqniydaqmo. <sup>32</sup> Na ezaqgo God in on mataw bun diqmo araqibmo ginan anad meqniynan haqad in on mataw dauh bunmo giqeman in nan othas adan muzinayta.

### *I God abin iluwuq*

<sup>33</sup> Mataw! God ago daq dimdimunta teq in anad awaz meqinta na in ayahmo diq, bilaqne Kamis ame ayahta sisaqmo wolahta nazaq nog! In mataw gilum kemim gimen daq em negaqta na alulin ulilemim ussa i ahol a hi waq kemaufqa. Ad i in ago daq lul araq diqta nagan ulum muzeq alulib emgo i ginad siqim diq iyaqta. <sup>34</sup> God ago gamuk bilam,

Nog in Iyahta anad bunmo huritta? ham. Ad nog diq in Iyahta bulonsa in anad muzta? ham  
*Aisaya 40.13*

<sup>35</sup> Nog diq in ago nagah araq samanmo God ugan God ahol afaqan iyim amenin am? ham. Mat araq diq daq nazaq a hi amta ham. *Job 41.11*

<sup>36</sup> Na ezaqgo nagah bunmo alulin God-mo. Inmo nagah bunmo giqeman gwahtiqiyta. Ad inmo

nagah bunmo anamrenta. Nazaq iyan i tuteqmo in abin iluwuq. Hel diqtaqmo.

## **Pol in on mataw Kraiss anan helmo haqayta na gigo luw os anan bilam**

### **12**

#### *I gihol tamaz nog God uguq*

<sup>1</sup> Ya imaqbaban, God ne ginan anad meqniyaqta. Nazaq iyan ya inad awaz meqin amalib ne gibilenaiq, Ne kayeqmo osad gihol tamaz nog God ugiy haqaiq. Ne God-mo ago on mataw tawonta iyeq osad gihol tamaz nog God ugsa in ne gigo naw na anan anad diq bilaqdaq. Ne nazaq toneq teq ne gigo luw os bunmo bilaqne God ayon lotu emayta nazaq nog iydaq. <sup>2</sup> Teq og kab on mataw God gileh ugayta na gigo kabiy daq em nogmo ne hi emiy. Haiq. God in ne ginad buliyan mutur iysa ne gigo luw os in buliy buganmo. Ne nazaq emad teq God anad ne gigo hib usaqta na ne tuqulum kem daqay. Ulum kemad naga daqin diq in dimunta teq in God anad muzaqta teq in God ameb titnonim usaqta na ago ne ginad tiqem has daqay.

#### *I God naw igta na akabiyann emuq*

<sup>3</sup> Nazaq iyan God anad dimunta yagad itowun eman ya ingo kabiy emaiqta na ya anadin emad ya ne bunmo kazaq gibilenaiq. Ne gihol kat ugad gibin samanta hi iluwiy haqaiq. Ne ginad em haseq God naga kabiyann nagta naqmo ago towubmo ne gihol abin iluwiy. <sup>4</sup> I ginad emuq. I gihol anaghan kabemmo diq usaqta teq in

gikabiyan araqibmo a haiqta. <sup>5</sup> Ad nazaqmo i on mataw kabemmota teq i bilaqne Kraiss ahol amulikmo nog i osauqta. Osad i bilaqne mat ahol amulikmo anaghan amo amo us nog iyad i bunmo an ulumsihgo osauqta.

<sup>6</sup> Teq God agem dimunta igad naw amo amo samanmo igsa i amulik-mulikmo gigo naw inaq iyauqta. Nazaq iyan mat in naga nawun wamta nazaqmo in akabiyan eman. Mat araq God ago nantut bilaqgo anawun waqeq in God anan helmo diq haqad nantut agamukan na bilaqan.

<sup>7</sup> Teq mat araq in on mataw giholyon kabibiy emgo anawun waqeq in kabiy na em naqmo hiqiyen. Ad mat araq in God ago gamuk asuleqin bilaqgo anawun waqeq in anad em haseq suleq anononmo bilaqan. <sup>8</sup> Teq mat araq in mataw gigem zaway neggo anawun waqeq in mataw gigem teq ginad ulumsih naqmo hiqiyen. Ad mat araq in on mataw ginaghan haiqta gilumsihgo anawun waqeq in ago nagah na anad hi wazsa in ayahmo negan. Teq mat araq in on mataw giwamuzgo anawun waqeq in ahol anad bunmo bilaqsa kabiy na eman. Ad mat araq in mataw ginan anad meqniygo anawun waqeq in anad dimniysa gilumsihan.

### *I gimaqbaban gigem dimunta neguq*

<sup>9</sup> Ari ne an hi kat ugad an anan ginad bilaqsa osiy. Osad ne daq meqinta bunmo gileh ugad ne daq dimdimunta naqmo waz naqmo hiqiyiy.

<sup>10</sup> Teq ne an anan ginad bilaqsa an alowan tonad osiy. Osad ne gihol abin wazid woqsa ne an abin iluwgo giwaz meqniyiy. <sup>11</sup> Teq ne God anad



muznan ginad diq bilaqsa ne gituw hi hiqiyan. Sa God ago Bugaw Dimunta zaway negsa ne giwaz meqniyeq turiy. Ad Iyahta kabiy negsa ne emiy. <sup>12</sup> In teq ne gidimun tondaqta na ne amen emad ginad dimniysa osiy. Ginad dimniysa osad afaqan ne giholib gwahtiqa ne tok nemeq nan kabemmo hi bilaqiy. Ad kam bunmo ne God inaq gamuk emiy. <sup>13</sup> Teq God ago on mataw tawonta na in nagah ago siqim iysa ne gilumsihiy. Ad in ne gigo bitab bolsa ne giwaeq gilowan toniy.

<sup>14</sup> Teq mataw ne gimeqin tonsa God in gilum-sihgo haqad ne buloniy. Bulonad in mataw na gimeqin tongo ne hi buloniy. <sup>15</sup> Ne gigo asor ginad dimniysa ne nenaq ginad dimniysa osiy. Ad ne gigo asor gaqsa ne nenaq gaqad osiy. <sup>16</sup> Ne zib alowab osad an ahaqenib iyeq osiy. Osad ne gihol abin wazid hi eraqsa ne mataw gibin haiqta na nenaq araقيبmo osiy. Osad ne yaqmo ag hi haqiy.

<sup>17</sup> Mataw daq meqinta negsa ne amenin nazaqmo hi emiy. Ne on mataw bunmo gimeb daq dindimuntaqmo emgo ginad emiy. <sup>18</sup> Ad ne an wad teq an wol aban diq emiy. Tuteqmo negmo gihol wamuzad ne on mataw bunmo nenaq midemqanmo osiy. <sup>19</sup> Ya iyognizmo diq, mataw daq meqinta negsa ne amenin hi emiy. God-mo teq in ginan agem meqniysa amenin tinegdaqta. God ago marib gamuk araq kazaq bilam,

Iyahta bilam, Daq meqinta aqenin waqgo na yaqgo kabiyta ham. Yaqmo teq daq meqinta amenin tiqemdaiq ham. *Lo 32.35*

<sup>20</sup> Nazaq iyan negmo kazaq emiy.

Ni nibabun agemnan moqsa ni didaq ugid neqan.  
 Ad in yuwnan moqsa ni yuw ugid uluwan.  
 Ni nibabun nazaq dimun tonsa teq in amebay  
 tuwoqdaq. Bilaqne ni faq azamotin  
 ginuweq in afaqinib emid oywordaqta  
 nazaq nog in ahol loyinad in amebay  
 ayahmo tuwoqdaq. *Gutpela Sindaun*  
*25.21-22*

<sup>21</sup> Daq meqinta nilum waqad nimeqin tonnan  
 tonsa ni hi woq. Haiqgam. Daq naqanta nilum  
 waqsa ni daq dimuntaqmo amalib bayid woqan.

## 13

### *I gavman gihaqenib osuq*

<sup>1</sup> Ari ne bunmo gavman gihaqenib osiy. Na ezaqgo God inmo bilaqan gavman bunmo gwahtiqim giqosayta. Osad gavman araq diq in gimo gigo zawayib a hi osayta. Haiqgam. Gavman bunmo gigo zaway God-mo ago hib bolaqta. <sup>2</sup> Nazaq iyan mat nog gavman gigo nan othasad na in God anad othasaqmo. Mat naqanta teq hazizirib turad ago daq na amenin tuwaqdaqta. <sup>3</sup> Na ezaqgo on mataw daq dimunta emayta na in gavman a hi girabunayta. Ari mat daq meqinta emaqta naqmo in gavman girabundaqta. Nazaq iyan ni gavman ginan hi rabnan haqad ni daq dimuntaqmo emad luw. Luwsa gavman nibin tiqiluw daqay. <sup>4</sup> Na ezaqgo gavman in God ago kabibiy matawta. In ni niwamuzsa ni wastitayeqmo osgo haqad God in giqeman osayta. Ari ni daq meqinta emad teq ni rab. Gavman in baqir samanta a hi wazayta. In God ago kabibiy matawta. Mataw daq meqinta emsa gavman

in God abinib gigem meqniysa amenin emayta.  
<sup>5</sup> Nazaq iyan i gavman giwazinad gihaqenib osuq. Teq i daq meqinta emid in i ginan gigem meqniysa amenin ig daqayta naqmo amomo ago i rabad gihaqenib hi osuq. Haiqqam. Luweq i gavman giqez othaseq i God-mo ameb gihol meqin loyinar haqad i gavman gihaqenib osuq.

<sup>6</sup> Ad daq alulin naqmo ago ne takis zayaytamo. Na ezaqgo gavman in God ago kabibiy mataw iyim in kabiy naqmo gihol bunmo ugayta. Ugad in kabiy ta araq gihol ulumsihgo anadin diq a hi emayta. <sup>7</sup> Nazaq iyan ne nagah gavman neg daqayta na ne negiy. Ad mataw takis amo amo waqad luwsa ne takis zay daqayta na bunmo in negiy. Ad ne mataw girabunnanta na girabunad teq ne mataw gibin inaqta na giwaziniy.

### *I on mataw ginan ginad bilaqan*

<sup>8</sup> Ari ne gigo nagah araq amenin mat araq ago hib hi usan. Haiqqam. Ne an ago hib amenin usdaqta amulikmo na in kazaq. Ne an anan ginad bilaqsa os daqayta naqmo. Na ezaqgo mat in ayow anan anad bilaqad in God ago maror Moses bilamta na ago gunun tuwolnet bugaq. <sup>9</sup> Maror na aduganib gunun kazaq giqusaqta, Ni an alulib hureqeq inaq hi us. Ni mat araq hi wol em. Ni hi rin ton. Ni mat araq ago nagah hi utet.

*Kisim Bek*

### *20.13-15, 17*

Ta teq gamuk ta araq amulikmo usaqta na in gunun naway na teq gunun ta asor usayta na bunmo inaqmo giquriyamim wol net bugaqta. Gamuk na bilam,

Ni nihol anan ninad bilaqaqta nazaqmo ni niyow anan ninad bilaqan ham. *Wok Pris 19.18*  
<sup>10</sup> Mat in ayow anan anad bilaqsa in a hi meqin tondaqta. Nazaq iyan on mataw an anan ginad bilaqsa osad in God ago maror Moses bilamta na tuwolnet bugayta.

*I wastitayeqmo luw osuq*

<sup>11</sup> Teq ne kam ezaqta ago ne osayta na ago ne ginad em hasad daq nawa nagan bunmo muzinad osiy. Na ezaqgo ne mebmemo Yesus anan helmo haqiyta nab God ne gilumsiheq ta giwaqdaqta na akaman in pesan nog usyaqta. Ari muran teq kam na bolim sinsin nog tiqiy. Nazaq iyan kam kawa ne osayta kab ne us huload eraqeq gihol asawan woltayad osiy. <sup>12</sup> Ne ginad emiy. Tarom asor ayahmo i gibun ban lehan saw tihastitaynan tonaq. Nazaq iyan i romriq ago daq bunmo huload. Huload saw anuwan ago daq dimdimunta nagan in bilaqne bab emgo giholsihen awaz meqinta nazaq nog i giholib usan. <sup>13</sup> I mataw zeqabta iyim iyan i wastitayeqmo luw osuq. Osad i yuw atoranta uluwad haresmo ek tonad saw garak hi uguq. Teq i on haresmo nenaq luwad sawzun meqmeqinta nenaq hi emad i haresmo an mugad an anan gigem hi meqniyanmo. <sup>14</sup> Ne Iyahta Yesus Krais ago daq giwaqeq giholsihen nog giholib emiy. Ad ne gigem kwaziqta eraqad nagah haresmo utetsa ne hi muziniy.

## 14

*I gimaqbaban gigo daq hi ulum kemuq*

<sup>1</sup> Ari ne gigo mat araq in Iyahta anan helmo haqad teq in anad helta na a hi zilimsa na ne alowan toniy. Alowan tonad daq amikmikta ago ne mat na inaq an hi mugiy. <sup>2</sup> Mat araq anad helta usaqta na in didaq haresmo neqaqta. Sa mat anad helta a hi zilimaqta na in didaq samanmo akaruwan haiqmo neqaqta. <sup>3</sup> Ari mat didaq bunmo neqaqta na in ta mat karuw a hi neqaqta na abin wazid hi woqan. Sa mat karuw a hi neqaqta na in ta mat didaq bunmo neqaqta na ago daq ulum kemad anan meqin hi bilaqanmo. Na ezaqgo God in mat didaq bunmo neqaqta na agem dimunta uqad inaq osaqtamo. <sup>4</sup> Nagaqgo ni mat araq ago kabibiy mat ulum kemad nan meqinta ugaq? Mat na inmo ago Iyahta ameb tursa in anan dimun o meqin haqaqta. Haqsa mat na in ago Iyahta ameb turaq o haiq in woqaq na in ago Iyahta amomo ago nagahta. Teq mat na a hi woqdaq. Haiqgam. Iyahta in mat na wamuzad ulumsihsa in awaz meqniyeq titurdaq.

<sup>5</sup> Mat araq kam ulum kemim in kam asor anadin emad udinaqta. Sa mat araq bilaqaq, Kam bunmo in araqibmo haqaqta. Nazaq iyan ne amulik-mulikmo ginad emad ne naga daqin diq em daqayta na ago ne ginad amulikmo gigemab ussamo ne daq nazaq emiy. <sup>6</sup> Mat kam asor anadin emad udinaqta na in Iyahta anadin emad kam na udinaqta. Teq mat didaq bunmo neqaqta na in Iyahta anadin emad didaq na neqaqtamo. Na ezaqgo in God esey ugim teq didaq na neqaqta. Sa mat didaq bunmo a hi neqaqta na in nazaqmo Iyahta anadin emad didaq asor udinaqta. Udinaq in ago didaqta na

neqad in God esey ugaqtamo.

<sup>7</sup> Igmo gihol anad muzinim gwahtiqim a hi osauqta. Ad igmo gihol anad muzinim i a hi moqauqtamo. <sup>8</sup> Haiqgam. I kayeqmo osad i Iyahta anad muzgo osauqta. Ad i moqad i Iyahta anad muzim moqauqtamo. Nazaq iyan i kayeqmo osauqta na teq i moqauqta na i Iyahta agota iyim i in anad muzauqta. <sup>9</sup> Na ezaqgo Kraiss in mataw tumoqiya teq mataw kayeqmo osayta na inaqmo gigo Iyahta iyeq osdaq haqad in moqim ta eraqim kayeqmo osaqta.

<sup>10</sup> Teq nagaqgo ni nimaqbab ago daq ulum kemad anan meqin haqauqta? Ad nagaqgo ni nimaqbab ninad meqinta ugaqta? I bunmo teq God ago hazizirib tituramta. <sup>11</sup> God ago marib gamuk araq nazaq bilamta. In bilam, Yaqmo Iyahta ham ya tutimmo osaiqta ham. Ya heltaqmo bilaqaiq ham. On mataw bunmo teq ya inognib gibakbakan ulum laquweq titur daqay ham. Turad teq in bunmo ya ibin iluwad bilaq daqay, Ni nimomo Godmo diq iyim osaqta haq daqay ham. *Aisaya 45.23*

<sup>12</sup> Nazaq iyan hazizir na gwahtiqid i bunmo God ameb turad i ginad ezaq diq emad i daq emyauqta na ago alulin bunmo i tubulonamta.

*I gimaqbaban kat negsa in daq meqintab hi woqiy*

<sup>13</sup> Nazaq iyan i gimaqbaban gigo daq ulum kemad ginan meqin haqauqta na i hulosuq. Ad i gihol wasihad i gimaqbaban ginognib gig araq gisen woltayid woq daqayta na emad gidanin hi

qwayuqmo. <sup>14</sup> Iyahta Yesus ya inad eman hasti-tayan ya inad emaiq, Nagah bunmo God ameb anumlan haiqta haqaiq. Ta teq nagah araq in mat araq anadib anumlan inaqta iyeq, nagah na in mat na aholib anumlan inaq tiqiydaq. <sup>15</sup> Nazaq iyan luweq ni didaq araq nimaqbab a hi neqaqta na neqsa in nibiyad in a hi neqdaqta luweq in tineqdaqmo. Neqeq in God ameb ahol afaqan tiqiydaq. Ni daq nazaq emad ni nimaqbab anan ninad bilaggo adan tuhulosim lehaq. Teq Kraiss in nimaqbab na inaqmo amen momta. Nazaq iyan ningo didaq neq amalib ni nimaqbab ago anad helta na hi meqin ton. <sup>16</sup> Ni ninad em haseq teq daq em. Luweq mataw in nagah ni ninadib dimunta usaqta na anan meqin diq haq daqay. <sup>17</sup> God ago maror aduganib didaq neq teq yuw uluw in nagah diq a haiqta. Haiqgam. God ago maror aduganib daq titnonta teq gigem kiskista teq ginad dimniy God ago Bugaw Dimunta eman gwahtiqaqta naqmo in nagah hel diqta. <sup>18</sup> Mat anad nazaq ussa in Kraiss amen kabiy emsa God in anan anad dimniyaqta. Sa mataw bunmo in mat na anan dimunta haqaytamo.

<sup>19</sup> Nazaq iyan i garab zib alowab osgo adan muzinuuq. Ad i an ulumsihsa i ginad helta usaqta na ayah iyad in zilim bugan. <sup>20</sup> Ni didaq amomo anadin emad God ago kabiy hi meqin ton. Helmo, didaq bunmo in neqgo dimunmota. Ta teq ni didaq haresmo neqsa mat araq nibiyad in anadib didaq hi neqnanta na in neqgo anad eraqsa in tuwoqdaq. Woqsa ningo daq dimunta na in mat na ago hib daq meqinta tiqiydaq. <sup>21</sup> Nazaq iyan ni nimaqbab araq karuw a hi neqaqta o in wain

ayun a hi uluwaqta o in daq araq a hi emaqta na ni anadin emad ni nihol wasiheq daq nagan hi emmo. Luweq ni nimaqbab na nibiyad in ningo daq na amalib tuwoqdaq. <sup>22</sup> Ni ninad helta ninadib usaqta na in ni God inaq gigo nagah iyeq usan. Mat didaq bunmo anan dimun haqad teq in neqad ahol afaqan a hi iyaqta, mat na tidimniyim osaqta. <sup>23</sup> Ari mat anad giger iysa didaq neqaqta na in God ameb ahol loyinsa in daq meqinta em nog iyaqta. Na ezaqgo daq na in anad helta inaq rirensa in a hi emaqta. Nazaq iyan daq bunmo ni ninad helta inaq diq a hi riranta na in ni niholib daq meqinta iyaqta.

## 15

*I Krais ago daq teq in anad dimunta na inaqmo muzinuuq*

<sup>1</sup> Ari i mataw ginad helta tizilimta na i mataw ginad helta teqmo zilimaqta na gigo gunun ahaqenib iyeq gilumsihad i ginadibmo hi luwuq.

<sup>2</sup> Haiqqam. I bunmo i giyogniz gigo gunun ahaqenib iysa in i ginan ginad dimniysa in ginad helta na zilim bugan. <sup>3</sup> Na ezaqgo Kraiss anadibmo a hi luwta. Haiqqam. God ago marib gamuk araq bilamta nazaqmo in amta. Gamuk na bilam, Mataw ni ninadad gamuk meqinta nigiyta na agamukan yaqmo waqim ihol ug bug ham.

*Buk Song 69.9*

<sup>4</sup> God ago gamuk kwaziqmo mar toniyta na bunmo in i suleq iggo mar toniyta. Mar tonan i gamuk na anadin emad gigem zaway iysa afaqan sorad i gituw a hi hiqiyaqta. Gituw a hi hiqiysa



God teq i gidimun tondaq haqad i amen emim osauqta. <sup>5</sup> Teq ya inad ayahta ne gigo hib kazaq usaq. God zaway igsa i gituw a hi hiqiyaqta na inmo ne giqemid ne bunmo ginad amulikmo Kraiſ Yesuſ anad nog iyeq ne araſibmo osiy haqaiq. <sup>6</sup> Osad ne bunmo giqez araſibmo rom toneq ne i gigo Iyahta Yesuſ Kraiſ amam God-mo abin iluwad osiy haqaiq.

*Kraiſ in Juda mataw teq mataw en ta asor Juda a haiqta nagan nenaqmo gilumſihta*

<sup>7</sup> Nazaq iyan ne Kraiſ asen muzeq in agem dimunta negad nenaq oſaqta nazaqmo ne bunmo an alowan tonad osiy mo. Ad ne daq nazaq emad ne God abin emid ayah iyan. <sup>8</sup> Ne yaqgo gamuk ka hurit kemiy. Kwaziqmo God in Juda giſeſan gidimun tonnan haqad hel diqtaqmo gibilanta. Gibilenan teq Kraiſ in God ago gamuk helta na emid anon inaq iydaq haqad in Juda gigo kabibiy mat nog gwahtimta. <sup>9</sup> Teq in on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan God ago anad meqniy giqisihunid in God abin tiqiluw daqay haqad in gwahtimtamo. God ago marib gamuk bilamta nazaq. Gamuk na bilam,

Ya on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan gilikmanib osad ya nibin tiqiluw daiq ham. Ad ya bar wazad niholnan wazid tiqeraqdaqmo ham.

*Buk Song*

*18.49*

<sup>10</sup> Ad God ago mar ta bilam,

Ne on mataw en ta asor Juda a haiqta na ham ne God ago on mataw nenaq ginad dimniya osiy ham.

*Lo 32.43*

11 Teq in a ta bilam,

Ne on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan bunmo Iyahta abin iluwiy ham. Ad on mataw en bun diqmo God abin sorid ulilibmo gwalehan ham. *Buk Song 117.1*

12 Teq ta Aisaya bilam,

Jesi asenlulib king araq tugwahtiqdaq ham. Gwahtiqeq in on mataw en bunmo tigiwamuzdaq ham. Giwamuzsa on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan in king naqmo ago hib gihol bunmo emad in ginad em daqay, God teq mat kaqmo amalib i gidimun tondaq haq daqay ham. *Aisaya 11.10*

13 God nazaq ne gidimun tonnan bilaqan ya in inaq gamuk emad ya ne gimen kazaq bulonaiq. God haqaiq, Rom mataw na in ni ninan helmo haqad nibaq tunim ossa ni in giwamuz haqaiq. Giwamuzsa in gigem kute nemsan ginad dimniysa osayta na in giholib ate gwaleq usan haqaiq. Ussa in ningo Bugaw Dimunta ago zaway amalib nibaq tunad in giwaz meqniyeq osiy haqaiq.

**Pol inmo ago kabiy agamukan  
emim teq in Kraisa ago on mataw  
Rom-ub osayta na ago zeq dimun  
nag**

*Pol Aposel akabiyana emaqta na ago in anad dimniy*

14 Ya imaqbaban, ya igemabmo diq ne ginan inad kazaq emaiq. Ne daq dimdimunta emad osayta teq ne nagah bunmo ago ginad em hasayta

teq ne an suleq uggo azawayin ne giholib ayahmo usaqta haqaiq. <sup>15</sup> Teq ya a hi rabad ya ne giyon gamuk mar tonta kab ya ne ginad engenungo haqad gamuk asor awaz meqinta kawa tumar ton. Na ezaqgo God agem dimunta yagad in ya itowun eman ya in ago kabiy nazaq atoranno emgo iyim osaiqta. <sup>16</sup> In ya itowun eman ya Krai Yesu ago kabibiy mat iyim ya on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan gilikmanib in ago kabiy emaiqta. Kabiy emad ya on mataw en amo amo na gigo mat tamaz emaqta nog iyim ya in gigo hib God i gimen dante amta agamukan dimunta na gibilenaiqta. Gibilensa Bugaw Dimunta in on mataw na asor giqemid in God ago on mataw tawon diqta iyid teq ya in giwaqeq tamaz nog God ugid in gibiyad anad tidimniydaq haqad ya kabiy emaiqta.

<sup>17</sup> Ya Krai Yesu-mo aholib soqotim inaq osad ya God ayon kabiy na emaiqta. Nazaq iyan ya ihol abin iluwad bilaqaiq, Yesu-mo yaqgo kabiy ka balaw tonsa anon emaqta haqaiq. <sup>18</sup> Ya kabiy araq yaqgo zawayib emta na agamukan araq a hi bilaqdaq. Haiqgam. Krai ya imalib kabiy emsa on mataw en ta asor Juda a haiqta nagan in yaqgo gamuk huritad teq in yaqgo daq ahol waqad in God anad muzinim Krai anan helmo haqayta naqmo amomo ya bilaqdaqta. <sup>19</sup> Teq Bugaw Dimunta daq azawayin inaqta amo amo ya ibenab emad in yaqgo kabiy zaway ugaqtamo. In nazaq emsa ya uliq Jerusalem-ub Krai awagamun dimunta na bilaqim teq ya le og saw bunmo luwad gamuk naqmo ya on mataw bunmo gibilenim gibilenim le saw Ilirikum-ubmo

tiqiy. <sup>20</sup> Yaqgo inad ayahta usaqta na ya leheq uliq edob Kraib abin a hi usaqta nabmo ya Yesus awagamun gibilendaiq haqaiqta. Na ezaqgo ya mat araq tituq tilayta na amalib bit waznan ituw hiqiyaq. <sup>21</sup> Ya God ago marib gamuk araq bilamta nazaqmo ya emnan inad bilaqaq. Gamuk na bilam,

On mataw mat na awagamun asit a hi huritiyta na in mat na ahol tuwaq daqay ham. Ad on mataw in abin asit a hi huritiyta na in ago tuhurit kem daqay ham. *Aisaya 52.15*

*Pol le Rom mataw gibiyad teq in kantri Spen-ib lehnan bilam*

<sup>22</sup> Nazaq iyan yaqgo kabiy kabemmo na tuteqmo iwasihsa ya le ne a hi gibiyaiqta. <sup>23</sup> Teq muran ya kabiy emdaiqta abanan saw kab tihiqiy. Hiqiyayan ya ulig kabemmo ne gibiygo inad emyaiqta nazaqmo ya inad a ta emaiq. <sup>24</sup> Inad emad ya kantri Spen-ib lehad ya le ne gibiyad teq Spen-ib tilehdaiq haqaiq. Ya le ne gibiyad osid teq ne ya ilumsihad iqemid ya inad dimniysa Spen-ib tilehdaiq haqaiq.

<sup>25</sup> Ta teq muran ya uliq Jerusalem-ub leheq God ago on mataw tawonta asor kam meqinta waqim osayta na tigilumsihnan. <sup>26</sup> Na ezaqgo Yesus ago on mataw saw Masedoniya-ibta na teq saw Akaya-ibta na in an amugan wazim mani asor humab tuwoliy. Humab wolim in God ago on mataw tawonta uliq Jerusalem-ub osay na gilikmanib asor nagah ago siqim iyayta na gilumsihgo haqad. <sup>27</sup> Mataw na ginad diq bilaqsa mani na emiyta. Na ezaqgo Juda on mataw gigo amenin

ayahmo in gigo hib usaqta. On mataw en ta asor Juda a haiqta nagan in Juda gigo hib giwitango nagah dimunta samanmo waqiyta.\* Nazaq iyan on mataw na in gimo gigo nagah giholgota na amalib in Juda mataw gina haiqta na tigilumsih daqay.

<sup>28</sup> Ari ya mani na ad Jerusalem-ub leheq mataw na gibenab emeq kabiy na tihiqiyid teq ya ihol bu-liyeq Spen-ib tilehad nab teq ya le ne tigibiydaiq. <sup>29</sup> Ad ya inad emaiq, Ya ne gigo hib gwahtiqdaiqta nab Kraiss anad dimunta i gimalib tuwoq bugdaq haqaiq.

<sup>30</sup> Ari ya imaqbaban, i araqibmo i gigo Iyahta Yesus Kraiss anan helmo haqauqta. Sa Bugaw Dimunta i ginad wamuzsa i an anan ginad bilaqsa osauqta. Nazaq iyan ya inad awaz meqin amalib kazaq ne gibilenaiq. Ne ya ilumsihad yaqmen God buloniy haqaiq. <sup>31</sup> Bulonsa in Juda mataw in ago gamuk othasayta na gibenab ya iwaqid mataw na hi imeqin toniy haqaiq. Ad ne bulonsa ya uliq Jerusalem-ub God ago on mataw tawonta gina haiqta na gilumsihad mani na ibersa in yaqgo kabiy na anan ginad bilaqanmo haqaiq. <sup>32</sup> Nazaq iyid teq ya God anad muzinad luwad le ne gigo hib tugwahtiqeq ya nenaq ginad dimniysa osad ya igem hastitaysa zaway muturta ta waq-daiq haqaiq.

<sup>33</sup> Ari God i gigem eman midemimmo usaqta na in tuteqmo ne nenaq osan. Hel diqtaqmo.

---

\* 15:27: Pol in Juda mataw gigo hib giwitango nagah dimunta anan bilamta na in Yesus-mo anan bilam.

# 16

## *Pol in on mataw kabemmo ago zeq dimun nag*

<sup>1</sup> Ari i gihiy Fibi le ne gigo hib tugwahtiqid teq ne alowan toniy. Muran in uliq Senkriya-ib Yesus ago on matawta na gilumsihad osaqta. <sup>2</sup> In inaqmo Iyahta ago hib soqotan ne God ago on mataw tawonta bunmo giwazinayta nazaqmo ne in waziniymo. Ad in nagah araq ago siqim iysa ne ulumsihiymo. Na ezaqgo in on mataw kabemmo gilumsihad in ya ilumsihtamo.

<sup>3</sup> Ad ne Prisila aduw Akwila inaq yaqgo zeq dimun negiy. Ya giger na nenaq i araqibmo Kraiss Yesus ago kabiy emauqta. <sup>4</sup> In ya ilumsihad gihol nog hulosnan toniyta. Nazaq iyan yaqgo esey diq in gigo hib lehaq. Teq ya imomo haiq. On mataw en ta asor Juda a haiqta nagan gilikmanib Yesus ago on mataw gidauhan bunmo in mat na awe inaq esey diq negaytamo. <sup>5</sup> Teq Yesus ago on mataw bo giger na gigo bitab humab wolayta na ne yaqgo zeq dimun in negiymo.

Ad ne ya iyowmo diq Epainetus yaqgo zeq dimun ugiy. Saw Esiya-ib on mataw bunmo gilikmanib in danmeh diq Kraiss anan helmo hamta.

<sup>6</sup> Teq ne Mariya yaqgo zeq dimun ugiy. In ne giyon kabiy ayahmo amta.

<sup>7</sup> Teq ne Andronikus ayow Juniya inaq yaqgo zeq dimun negiy. In giger yaqgo isenlulta teq ya nenaq araqibmo bit giqirquran osaytab osta. Aposel gilikmanib in giger gihin inaqtammo. Teq ya Kraiss anan helmo a hi haqsamo in giger danmeh Kraiss ago hib soqotiyta.

<sup>8</sup> Teq ne Ampliyatus yaqgo zeq dimun ugiy. In Iyahta inaq soqotim osad in ya iyowmo diq.

<sup>9</sup> Teq ne Urbanus yaqgo zeq dimun ugiy. Mat na i inaq Kraiss ago kabiy araqib emauqta.

Ad ya iyow dimunta Stakis yaqgo zeq dimun ugiymo.

<sup>10</sup> Teq ne Apeles yaqgo zeq dimun ugiy. In Kraiss aholib soqotim ossa God in anan anad dimniyaqta.

Ad Aristobulus asenlul nenaq yaqgo zeq dimun negiymo.

<sup>11</sup> Teq ne Herodiyon yaqgo zeq dimun ugiy. In yaqgo isenlulta araq.

Ad Narsisus asenlul gilikmanib on mataw Iyahta ago hib soqotim osayta na ne yaqgo zeq dimun ka in negiymo.

<sup>12</sup> Teq ne on giger Trifina ayow Trifosa inaq yaqgo zeq dimun negiy. In Iyahta ago kabiy emayta.

Ad ne ya ihiy dimunta Persis yaqgo zeq dimun ugiymo. Aw na in Iyahta ago kabiy emad aholtuw diq bulad luwaqta.

<sup>13</sup> Teq ne Rufus yaqgo zeq dimun ugiy. In Iyahta ago mat araq dimun diqta. Ad ne Rufus anen yaqgo zeq dimun ugiymo. In ya inen nogmo iyim osta.

<sup>14</sup> Teq ne Asinkritus teq Flegon teq Hermes teq Patrobas teq Hermas teq i gimaqbaban in nenaq osayta na yaqgo zeq dimun negiy.

<sup>15</sup> Teq ne Filologus ayow Juliya inaq teq Nereus ahiy inaq teq Olimpasi teq God ago on mataw tawonta in nenaq osayta na bunmo yaqgo zeq dimun negiy.

<sup>16</sup> Ari God ago on mataw gigo daq titnonta na amalib ne an zeq dimun ugiy. Teq Kraiss ago on mataw gidauhan bunmo in gigo zeq dimun ne negaymo.

*Mataw asor in Yesus ago on mataw gihuserayta*

<sup>17</sup> Ari ya imaqbaban, ya inad awaz meqin diq amalib ne gibilenaiq. Ne God ago suleq tuwaqiyta na waz naqmo hiqiyad osiy haqaiq. Osad mataw suleq na geg ugad in ne gilikmanib an mug eman gwahtiqa in ne gihuserad gigo ginad helta na wazan woqnan tona ne gibiy kemiy haqaiq. Gibiy kema ne mataw naqanta giholib hiqiyeq pesanmo luwiy haqaiq. <sup>18</sup> Mataw nazaq emayta na in i gigo Iyahta Kraiss ago kabibiy mataw a haiqta. Haiqqam. Mataw na in giholmo anad ago kabibiy matawta iyim osayta. Osad in gamuk ahurit dimunta haresmo bilaqad in gigo soysoy amalib on mataw ginad sosilta na kat negad gihureqayta.

<sup>19</sup> Ne God ago gamuk muzinayta na gibin uliq saw bunmo tilahta. Nazaq iyan ya ne ginan inad diq dimniyaq. Ta teq ya inad ne gigo hib usaqta na in kazaq. Ne daq dimunta emgo ginad em hasad ne daq meqinta emgo gidek zizalsa osiy haqaiq. <sup>20</sup> Ossa kam sisaq haiq God i gigem eman midemim usaqta na in ne giqemid ne gisenab Satan tubay ninal daqay.

Ari i gigo Iyahta Yesus agem dimunta negsa ne osiy.

*Mataw asor gigo zeq dimun eman Rom-ub lah*



<sup>21</sup> Ari yaqgo mangteq̄sor Timoti ya inaq garab kabiy emauqta na in ago zeq̄ dimun eman ne gigo hib nawa lehaq̄.

Ad yaqmo isenlulniz Lusiyus teq̄ Jeson teq̄ Sosipater in inaqmo gigo zeq̄ dimun eman nawa lehaqmo.

<sup>22</sup> Teq̄ yaqmo Tertiyus ya Pol aqezab gamuk waqim ne giyon kawa sansandekib kab mar tonta. Iyahta abinib ya ne zeq̄ dimun negaiqmo.

<sup>23-24</sup> Teq̄ yaqmo Pol bilaqaiq̄, Ya iyow Gayus in ago zeq̄ dimun eman ne gigo hib lehaq̄ haqaiq̄. Mat na ya iwaqim inaq̄ ago bitab osauqta. Teq̄ in Yesus ago on mataw kab osayta ka gibilenan in ago bitab humab wolaytamo.

Teq̄ uliq̄ ka ago mat gavman gigo mani wamuzaqta anan Erastus haqayta na teq̄ i gimaq̄bab Kwartus inaq̄ in giger gigo zeq̄ dimun eman nawa lehaqmo.

### *I tuteqmo God abin iluwam*

<sup>25</sup> Ari i God abin iluwuq̄. Ne yaqgo gamuk dimunta Yesus Kraiss awagamun ya bilaqaiqta na anan helmo haqsa teq̄ God ne giq̄emid ne gamuk na amalib zaway iyeq̄ titur daqay. Gamuk na in God ago anad ulilemabta agamukan naqmo. Teq̄ gamuk na ulilemim kam sisaq̄ diqmo usta.

<sup>26</sup> Gamuk na sisaqmo ulilemim usta teq̄ muran God kuluwa-kuluwmo osaqta na bilaqan in ago nantut gigo marib gamuk ulilemabta na ulal tiqiy bug. Ulal iy bugan mataw en bunmo gamuk na tuhuritayta. Huritad in gilikmanib on mataw kabemmo God anad muzinim in gamuk na anan helmo tihaqay.

<sup>27</sup> Ari God amomo anad awaz meqin diqta. In Yesus Krai ago kabiy amalib i gimen dante amta na i anadin emad i in abin tuteqmo kuluwakuwmo iluwuq. Hel diqtaqmo.

**God Ago Maror Muturta Agamukan  
The New Testament in the Bargam Language of Papua  
New Guinea**

**Nupela Testamen long tokples Bargam long Niugini**

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bargam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2013-02-05

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 22 Nov 2019

e6d4bba7-efc9-5580-b990-ee6b0ef92064